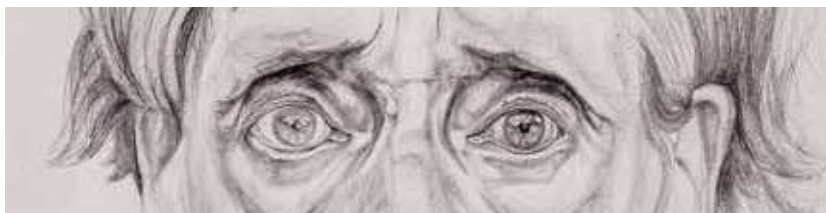

ΕΡΓΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΛΛΟΓΗ
ΣΩΤΗΡΗ ΦΕΛΙΟΥ

ΠΡΟΣ ΩΠΙΑ

ΔΗΜΟΣ ΑΛΙΜΟΥ

| δ | ο
ΠΡΟΣΩΠΙΑ

Η έκθεση **Ιδιοπροσωπία, Έργα από τη Συλλογή Σωτήρη Φέλιου** πραγματοποιήθηκε τον Ιανουάριο του 2025 στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Αλίμου.

Διοργάνωση:

Δήμος Αλίμου

Επιμέλεια έκθεσης:

Γιώργος Μυλωνάς

Ταυτότητα της έκδοσης:

Κείμενα: Γιώργος Μυλωνάς
Μάνος Στεφανίδης
Σωτήρης Φέλιος
Δώρα Βασιλάκου

Art Direction: Δημήτρης Πληβούρης

Εκτύπωση: Angelakis Digital

Copyright 2025 © Δήμος Αλίμου - Δημοτική Πινακοθήκη.

Τα copyrights των κειμένων ανήκουν στους συγγραφείς των.

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αναπαραγωγή, ολική, μερική ή περιληπτική, η απόδοση κατά παράφραση και η διασκευή του περιεχομένου του βιβλίου με οποιονδήποτε τρόπο, μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό, ηχογράφησης ή άλλο, χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του εκδότη. Νόμος 2121/1993 και κανόνες του Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα.

ISBN: 978-618-86594-7-6

ΕΡΓΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΛΛΟΓΗ
ΣΩΤΗΡΗ ΦΕΛΙΟΥ

ΙΔΙΟ
ΠΡΟΣΩΠΙΑ

ΔΗΜΟΣ ΑΛΙΜΟΥ • 2025

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Χαιρετισμός του Δημάρχου Αλίμου, Ανδρέα Κονδύλη	7
Η συλλογή Σωτήρη Φέλιου	9
Σημείωμα του συλλέκτη	11
Ιδιοπροσωπία, πρόλογος του Γιώργου Μυλωνά	12
Η άγραφη επιφάνεια του τελάρου, του Χρόνη Μπότσογλου	18
Το πορτρέτο ως σύμβολο - Το πρόσωπο ως ταυτότητα, του Μάνου Στεφανίδη	20
Ηώ Αγγελή	24
Δημήτρης Αναστασίου (1979)	26
Τάσος Αριδίας (1956)	28
Καλλιόπη Ασαργιωτάκη (1959)	30
Στέφανος Δασκαλάκης (1952)	32
Ντιάνα Ζερβάκη	34
Θεόφιλος Κατσιπάνος (1975)	36
Ιωάννα Καφίδα	38
Κωνσταντίνος Κερεσετζής (1969)	40
Λήδα Κοντογιαννοπούλου (1971)	42
Γεράσιμος Κοτσολάκος (1966)	44
Αλέκος Λεβίδης (1944)	46
Θανάσης Μακρής (1955)	48
Τάσος Μαντζαβίνος (1958)	50
Λουΐζα Μίσσιου (1981)	52
Τάσος Μισούρας (1963)	54
Εμμανουήλ Μπιτσάκης (1974)	56
Χρήστος Μποκόρος (1956)	58
Χρόνης Μπότσογλου	19, 60
Αχιλλέας Παπακώστας (1970)	62
Κωνσταντίνος Παπαμιχαλόπουλος (1975)	64
Βασίλης Παπανικολάου (1968)	66
Κώστας Παπανικολάου (1959)	68
Κώστας Παπατριανταφυλλόπουλος (1951)	70
Γιώργος Ρόρρης (1963)	72
Εδουάρδος Σακαγιάν (1957)	74
Νίκος Σίσκος (1974)	76
Αντώνης Στάβερης (1973)	78
Δημήτρης Τάταρης (1975)	80
Γιάνης Τσαρούχης (1910 - 1989)	8
Αλέκος Φασιανός (1935 - 2022)	82
Μαρία Φιλοπούλου (1964)	84
Κατερίνα Χαδουλού (1980)	86
Δημήτρης Χαντζόπουλος (1956)	10
Σάντρα Χρήστου	88
Συνέντευξη του Σωτήρη Φέλιου στον Γιώργο Μυλωνά	90

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΔΗΜΑΡΧΟΥ ΑΛΙΜΟΥ, ΑΝΔΡΕΑ ΚΟΝΔΥΛΗ

«Διέκρινα στο έργο των ζωγράφων τους αυτό το "κάτι" που είναι ικανό να σε ταξιδέψει σε μέρη που δεν μπορεί να σε πάει ο πλούτος ή άλλες φυσικές απολαύσεις. Είδα σε αυτούς τους πίνακες ότι οι ζωγράφοι τους και την ποιότητα αναζήτησαν και το καίριο. Μπήκαν στον κόπο να φτιάξουν "κάτι". Ο κόπος τους είναι αυτός που φανερώνει την ψυχή. Την ψυχή που συνομιλεί με ό,τι είναι αντίθετο από το εφήμερο».

Σωτήρης Φέλιος

Με τον ερχομό του 2025 η Δημοτική Πινακοθήκη Αλίμου ανοίγει τις πύλες της για πρώτη φορά στα έργα μιας ιδιωτικής συλλογής. Πρόκειται για τη Συλλογή του Σωτήρη Φέλιου, ενός δικηγόρου που από τη δεκαετία του '80 άρχισε να γίνεται «συλλέκτης» συγκεντρώνοντας έργα ζωγραφικής που τον συγκίνησαν με την πρώτη ματιά, που του «μίλησαν», που, όπως λέει ο ίδιος, είχαν αυτό το «κάτι» που είναι ικανό να σε ταξιδέψει σε μέρη που δεν μπορεί να σε πάει ο πλούτος ή άλλες φυσικές απολαύσεις.

Ο Σωτήρης Φέλιος συλλέγει μόνο ελληνικά έργα, δεν τα πουλάει ποτέ, και μέσω του Ιδρύματός του «Η άλλη Αρκαδία» και της συνεργασίας του με την Google Arts & Culture προσπαθεί με πίστη να δείξει και στο εσωτερικό και στο εξωτερικό ότι η Ελλάδα αρθρώνει και σήμερα λόγο πολιτισμού. Θα έχετε, ασφαλώς, καταλάβει ότι ο «συλλέκτης», που έργα της συλλογής του παρουσιάζουμε σε τούτη την εικαστική μας έκθεση, είναι εξαιρετική περίπτωση ανθρώπου. Κι όπως έλεγε ο Νίκος Γκάτσος «Η Ελλάδα προχωρά με τις εξαιρέσεις της».

Όσον αφορά τα έργα που επιλέχθηκαν προς έκθεση, είναι προσωπογραφίες, πορτρέτα δηλαδή, καμωμένα από καλλιτέχνες που ο μεγαλύτερος γεννήθηκε το 1944 και η μικρότερη το 1981. Το πορτρέτο για τον ζωγράφο είναι μια ιδιαίτερη ιστορία. Ακούστε τα σοφά λόγια του Χρόνη Μπότσογλου:

«Ένα μοντέλο γεννά συνεχώς τις άπειρες εκδοχές των πορτρέτων του! Γιατί, όταν έχεις απέναντί σου έναν άνθρωπο απρόβλεπτο (όπως είμαστε όλοι μας), άρα που μπορεί να τον πληγώσεις και να σε πληγώσει κάθε στιγμή (γιατί πάντα υπάρχει ένα εγώ που διεκδικεί), έτοιμο να σου αποκαλύψει το αίνιγμα της ύπαρξής του (που ούτε ο ίδιος το υποπτεύεται), εκδοχές της συμπεριφοράς του (που είναι αδύνατο ο ίδιος να αποδεχτεί), τον ερωτισμό του, που καλύπτεται πίσω από μια ενοχλητική θεατρικότητα (της οποίας δεν έχει συνείδηση), εντέλει ανακαλύπτεις πίσω απ' όλα αυτά το δικό σου πρόσωπο...»

Καλή μας χρονιά,
με περισσότερη Τέχνη για περισσότερη συγκίνηση!

Γιάννης Τσαρούχης (1910-1989)

Μεγαρίτισσα καί Έρωτες

Τέμπρα σε χαρτί, 35,5 x 23,5 εκ.

«Στην ζωγραφική του Τσαρούχη δεν υπάρχει τίποτε που να είναι γι' αυτόν στόχος ή επιδίωξις σκέτου ρεαλισμού, αστικού ή προλεταριακού, ή νατουραλιστική σκηνοθεσία. Ποτέ. Τουναντίον, από το ίδιο υλικό, από το οποίον άλλοι κατασκευάζουν στεγνές μορφές ή ευτελή στολίδια, που δεν ξεπερνούν ποτέ το συμβατικό περίγραμμά των, ο Γιάννης Τσαρούχης εννορηστώνει χρωματικές συμφωνίες, που αποκορυφώνονται σε μικρές ή τεράστιες αυθόεσις, οι οποίες έχουν τη συνταρακτική υποβλητικότητα των ορατορίων και την στιλπνή γοητεία των μύθων της προσωπικής μυθολογίας του ζωγράφου· όλα αυτά μέσα στην πιο εκθαμβωτική φτωχυσία της πλήρους μεσημβρίας, όλα αυτά μέσα στην δόξα του πιο οργιαστικού ελληνικού φωτός.

Ανδρέας Εμπειρίκος, από το περιοδικό Ζυγός, 1961

Η ΣΥΛΛΟΓΗ ΣΩΤΗΡΗ ΦΕΛΙΟΥ

Η Συλλογή Σωτήρη Φέλιου είναι μια ιδιωτική συλλογή έργων τέχνης που ξεκίνησε να διαμορφώνεται τη δεκαετία του 1980 στην Ελλάδα. Από την αρχή, ο Σωτήρης Φέλιος προσανατολίστηκε στην εξερεύνηση της ελληνικής παραστατικής ζωγραφικής, συγκροτώντας, με αδιαπραγμάτευτο προσωπικό οδηγό το βλέμμα και τη συγκίνηση, έναν πυρήνα έργων που αντανakλά την ελληνική εικαστική περιπέτεια από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 έως σήμερα. Η συλλογή εστιάζει στον άνθρωπο, δίνοντας έμφαση στη ρεαλιστική αποτύπωση και στις βαθιές συναισθηματικές και κοινωνικές όψεις της ανθρώπινης εμπειρίας. Περιλαμβάνει περισσότερα από χίλια έργα, κυρίως ζωγραφική, αλλά και γλυπτά, φωτογραφίες και κατασκευές από σύγχρονους δημιουργούς, η πλειονότητα των οποίων ζει και εργάζεται στην Ελλάδα.

Για να καταστεί η Συλλογή προσβάσιμη στο ευρύτερο κοινό, ιδρύθηκε το Ίδρυμα «Η άλλη Αρκαδία». Κύριο μέλημα του Ιδρύματος αποτελεί η οργάνωση εκθέσεων με έργα της Συλλογής Σωτήρη Φέλιου τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς, η έκδοση συνοδευτικών καταλόγων και η συνεργασία με μουσεία και πολιτιστικούς φορείς στο πλαίσιο εκθέσεων, δανεισμών και άλλων δράσεων. Η Συλλογή Σωτήρη Φέλιου, μεταξύ άλλων, έχει παρουσιαστεί στο Μουσείο Μπενάκη (Αθήνα, 2009), στο Σισμανόγλειο Μέγαρο (Κωνσταντινούπολη, 2010), στο Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών (Βενετία, 2011), στο Complesso del Vittoriano (Ρώμη, 2012), στο Παράρτημα της Εθνικής Πινακοθήκης - Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου (Ναύπλιο, 2013), στην Κουμαντάρειο Πινακοθήκη (Σπάρτη, 2013), στη Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων (2014), στη Δημοτική Πινακοθήκη Αγρινίου (2016), στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης (2019), στη Δημοτική Πινακοθήκη Κέρκυρας (2021 και 2022), στο Ιστορικό Αρχείο - Μουσείο Ύδρας (2021) και στη Δημοτική Πινακοθήκη Ηρακλείου - Βασιλική του Αγίου Μάρκου (2019 και 2023).

Στο πλαίσιο ενίσχυσης του δικτύου συνεργασιών και της προβολής της σύγχρονης ελληνικής Τέχνης εκτός συνόρων, από το 2022, το Ίδρυμα «Η άλλη Αρκαδία» συνεργάζεται με το The Courtauld Institute of Art στο Λονδίνο συστήνοντας το Πρόγραμμα Φιλοξενίας Ακαδημαϊκής και Επιμελητικής Έρευνας Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης, ένα πλήρως χρηματοδοτούμενο ερευνητικό πρόγραμμα διαμονής 6 εβδομάδων στην Αθήνα, που απευθύνεται σε νέους επιμελητές και θεωρητικούς Τέχνης από το The Courtauld. Η σύμπραξη αυτή στοχεύει στην ανάπτυξη ακαδημαϊκής έρευνας γύρω από τη σύγχρονη ελληνική Τέχνη και τη σύνδεσή της με τη διεθνή εικαστική πραγματικότητα.

Επιπλέον, από το 2021, η Συλλογή Σωτήρη Φέλιου είναι δημιουργικός συνεργάτης της Google Arts & Culture, παρουσιάζοντας περισσότερα από 350 έργα τέχνης και 10 εικονικές εκθέσεις στη διεθνή εμβέλεια ψηφιακή πλατφόρμα. Παράλληλα με τις δραστηριότητες του Ιδρύματος, το 2008 συστήθηκε ο μη κερδοσκοπικός χώρος Τέχνης 16 Φωκίωνος Νέγρη στην Αθήνα, όπου λαμβάνουν χώρα εκθέσεις, ομιλίες και εκπαιδευτικές δράσεις που εμπλουτίζουν τον διάλογο με τη συνεχώς εξελισσόμενη καλλιτεχνική κοινότητα της Αθήνας.

Δώρα Βασιλάκου

Υπεύθυνη της Συλλογής Σωτήρη Φέλιου

Δημήτρης Χαντζόπουλος (1956), **Ο Συλλέκτης**, 2023

Ακρυλικό σε ξύλο, 70 x 50 x 3,5 εκ.

«Σχήμα οξύμωρο της εικαστικής μας παραγωγής είναι ο Δημήτρης Χαντζόπουλος. Παρόλο που γεννήθηκε μες στους όρους και τις ανάγκες της εφημερίδας, παρόλο που χρησιμοποίησε μοναδικά το ψηφιακό εργαλείο, οι εικόνες του έχουν τη δική τους οντότητα. Είναι εκφάνσεις συλλογικές, πέρα από τους όρους που επιβάλλει το εφημερο.» (Πώργος Μυλωνάς, 2023). Σπούδασε Φυσική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και Animation στον Καναδά. Έχει πραγματοποιήσει ατομικές εκθέσεις στην Αθήνα, στην Πάτρα και στο Ρέθυμνο. Εργάστηκε σαν σκιτσογράφος στην εφημερίδα *Τα Νέα* και από το 2015 στην *Καθημερινή*.

Σ' αυτούς τους πίνακες βλέπω μια αληθινή πνευματική περιπέτεια. Η συλλογή, μού αλλάζει τον τρόπο που βλέπω τους ανθρώπους και το πιο σημαντικό: άλλαξε τον τρόπο που βλέπω τον εαυτό μου.

Έμαθα ότι τα περισσότερα πράγματα δεν έχουν τόσο μεγάλη σημασία και τίποτα δεν είναι τόσο σημαντικό.

Όπως σε κάθε (μεγάλο) έργο ζωγραφικής, χρειάζομαι απανωτές «αναγνώσεις» για να το κατανοήσω και τυχαία ή συνειδητά διαλέγω ένα δρόμο για να «δεισδύσω», το σχέδιο, τα χρώματα και έτσι φτάνω ή νομίζω ότι φτάνω, στην ουσία της τέχνης που έχω μπροστά μου.

Σωτήρης Φέλιος

Ιδιοπροσωπία είναι η έκφραση ενός προσώπου, η ιδιαίτερη διάθεσή του, ο τρόπος με τον οποίο το πρόσωπο ίσταται έναντι τινός, κυριολεκτικά και μεταφορικά. Τον όρο πρωτοσυναντούμε στα αστρονομικά έργα του Πτολεμαίου για να δηλώσει τη στάση της όψεως της Σελήνης έναντι της Γης. Ο Πρόκλος, σχολιάζοντας τον Πτολεμαίο, ερμηνεύει μυστικιστικά την ιδιοπροσωπία της Σελήνης. Στη νεοελληνική γραμματεία την «ιδιοπροσωπία» εισήγαγε ο Παν. Δρακόπουλος, εκδότης του περιοδικού ΕΠΟΠΤΕΙΑ ως κεντρική ιδέα που αφορά τη διαμόρφωση της ταυτότητας και του χαρακτήρα ενός λαού ή μιας πολιτισμικής οντότητας. Μέσα από την «Εποπτεία», ο όρος έγινε πυλώνας της συζήτησης για την ελληνική ταυτότητα και τη θέση της στον σύγχρονο κόσμο.

ΤΑ ΠΟΡΤΡΕΤΑ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΣΩΤΗΡΗ ΦΕΛΙΟΥ

Στον Παν. Δρακόπουλο

Το νήμα της έκθεσης στον Άλιμο ξετυλίγει νοερά ο «Νεκρομάντης» του Χρόνη Μπότσογλου. Επικαλούμαι τον ζωγράφο στη Νέκυια, όχι μόνο διότι η πολυπρόσωπη σύνθεση υπήρξε θεμέλιο στη δημιουργία της συλλογής του Σωτήρη Φελίου - την αποκαλεί στη συνέντευξη «σπονδυλική στήλη». Το έργο αυτό συνιστά ένα ιδιότυπο φαγιούμ, ένα πρόσωπο «ιερό» που αποζητά την αθανασία, για λογαριασμό του δημιουργού, και μάλιστα μέσα στη χώρα των νεκρών. Τα φαγιούμ αυτό ακριβώς εκπροσωπούν: λειτουργούν ως μέσο για την αιώνια διατήρηση της ταυτότητας του ατόμου. Μέσω αυτών, ο νεκρός «βλέπει» και «επικοινωνεί» με τον κόσμο των ζωντανών, αλλά και με το επέκεινα. Επομένως, δεν είναι μόνο αντικείμενα τέχνης, αλλά ισχυρά σύμβολα της ατομικότητας και της αέναης αναζήτησης για αθανασία.

Το πρώτο ερώτημα που μπορεί να τεθεί είναι: πότε και γιατί ο άνθρωπος θέλησε να ζωγραφίσει τον άνθρωπο; Η απάντηση δίνεται από τα πρώτα του έργα στην ιστορία της Τέχνης, περίπου 40.000 χρόνια π.Χ., όταν ο άνθρωπος εικονογραφεί, όχι ανθρώπους ή ζώα, αλλά Δυνάμεις. Τον απασχολούν και θέλει να ζωγραφίσει ή και να φτιάξει ειδώλια των κυρίαρχων δυνάμεων της φύσης. Μία θεωρία υποστηρίζει ότι ο άνθρωπος θέλει να προσευχηθεί στις δυνάμεις αυτές, παρακαλώντας τις να του είναι φιλικές κι όχι εχθρικές, όπως περίπου λειτουργούν σήμερα οι εικόνες. Η θεωρία αυτή ερμηνεύει τη γένεση της Τέχνης μέσα στην αγκαλιά της θρησκείας.

Άλλοι υποστηρίζουν πως το πρωτεύον δεν είναι η ανάγκη για προσευχή, αλλά πως ο άνθρωπος εικονογραφεί τις δυνάμεις που η ψυχή του θεωρεί σπουδαίες για τη ζωή και τον κόσμο του. Εδώ, η γένεση της Τέχνης εξηγείται ως έκφραση της εσωτερικής λειτουργίας του ανθρώπου, όπως ο έρωτας, ο στεναγμός ή οι εκδηλώσεις χαράς. Τα ευρήματα δείχνουν ότι

**Λευκή κύλικα
με παράσταση Απόλλωνα.**
480-470 π.Χ.

Διάμετρος 17,8 εκ., Μουσείο Δελφών

**Οι Έλληνες είναι ο πρώτος λαός
που έβαλε μέσα στις Δυνάμεις
το κάλλος... Ακριβώς αντίθετα,
οι αρχαίοι χρησιμοποιούσαν τη
λέξη αίσχος. Το κάλλος της ψυχής
προέρχεται από την πολύ ισχυρή
ψυχική δύναμη που έχει η αρετή...
Γι' αυτό ο καλός θεός, όπως και
ο ήρωας, ήταν πάντοτε ωραίοι.**

η πιο ισχυρή σε σημασία ήταν η γονιμότητα. Είναι το κυρίαρχο στοιχείο στις περισσότερες αρχαιολογικές ανασκαφές, όπου αποδίδεται ως γυναίκα με τεράστια κοιλιά (εγκυμοσύνη) και τεράστια στήθη (γαλακτοφορία = μητρότητα). Καθώς περνούν οι αιώνες η γοητεία

που ασκεί το θέμα παραμένει, αλλά διαρκώς έρχεται πιο κοντά στα ανθρώπινα μέτρα. Εξάλλου, βλέπουμε πως στην Ελλάδα κυρίως, δίπλα στη μητέρα ή μερικές φορές μόνο του, εμφανίζεται να έχει πρωταγωνιστικό ρόλο και το παιδί, ο καρπός της γονιμότητας.

Οι Έλληνες είναι ο πρώτος λαός που έβαλε μέσα στις Δυνάμεις το κάλλος, που σημαίνει καλοσύνη. Ακριβώς αντίθετα, οι αρχαίοι χρησιμοποιούσαν τη λέξη αίσχος. Το κάλλος της ψυχής προέρχεται από την πολύ ισχυρή ψυχική δύναμη που έχει η αρετή: *ἀρετή ἄν εἴη κάλλος ψυχῆς, ἔλεγαν*. Γι' αυτό ο καλός θεός, όπως και ο ήρωας, ήταν πάντοτε ωραίοι. Τον ανθρωπόμορφο θεό τον είχαν και άλλοι λαοί, πρωτίστως οι Αιγύπτιοι. Όμως, το κεφάλι του θεού τους δεν ήταν ανθρώπινο, αλλά ζωόμορφο.

Τι έκανε τους Έλληνες να δώσουν στους θεούς πρόσωπο ανθρώπου; Εδώ πρέπει να δούμε τι σήμαινε η λέξη *πρόσωπο*. Το καθοριστικό στοιχείο ήταν το μέτωπο: βλέποντας το μέτωπο βλέπεις σε βάθος. Το μέτωπον του προβλήματος, η επίθεση κατά μέτωπον, είναι τυπικές φράσεις της αρχαίας ελληνικής, που δηλώνουν μια πλήρη γνώση και κατανόηση. Έτσι, η απόδοση προσώπου σε θεούς και ανθρώπους σήμαινε μια βαθύτερη γνώση του εικονιζόμενου, ότι δηλαδή μπορώ και βλέπω ποιος είναι ο εικονιζόμενος, μπορώ και βλέπω τα συναισθήματά του, μπορώ και «διαβάζω», ερμηνεύω τον χαρακτήρα και τις προθέσεις του.

Ο θεός λοιπόν δεν μπορούσε παρά να είναι ο τελειότερος των ανθρώπων. Ο θεός με ανθρώπινο κεφάλι δεν μπορούσε παρά να είναι άγαλμα, που σήμαινε ομοίωμα που προκαλούσε χαρά μεγάλη (από το *αγάλλομαι*). Αν αντίθετα επρόκειτο για αναπαράσταση κάποιου σπου-

δαίου ανθρώπου, το έργο λεγόταν ανδριάς (γεν. ανδριάντος). Σήμερα όλα τα έργα, αρχαία και νεότερα, τα αποκαλούμε αγάλματα. Όμως η διάκριση που έκαναν οι αρχαίοι δείχνει μια πλευρά της Τέχνης: δεν μπορούσε οποιοσδήποτε καλλιτέχνης να φτιάξει μια εικόνα (γλυπτό ή ζωγραφική) του θεού: έπρεπε να είναι ικανός να φτιάξει τον θεό έτσι ώστε οι άνθρωποι να τον θαυμάζουν, να τον βλέπουν και να χαίρονται. Άρα, ο Φειδίας που του ανατέθηκε να φτιά-

**Σήμερα, το πορτρέτο έχει εισέλθει
στην ψηφιακή σφαίρα... Από τις
selfies στα κοινωνικά δίκτυα έως
τις τρισδιάστατες απεικονίσεις, το
πορτρέτο γίνεται όλο και πιο ρευστό.
[...] Δύσκολα μπορεί να νοηθεί
διάσταση προσωπική μέσα στις
τεκτονικές αλλαγές που φέρνει η
τεχνητή νοημοσύνη.**

πει το πρόσωπο να ερμηνεύεται, και σημασία απέκτησε η όλη αναπαράσταση ενός συμβάντος, μυθικού ή πραγματικού. Στις νέες αυτές συνθήκες, απέκτησε μεγάλη σημασία και η αναπαράσταση του ανθρώπινου κορμιού: η στάση του, η ενδυμασία του, τα κοσμήματά του, το τι κάνει, έδειχναν κοινωνική θέση και ερμήνευαν τον ή τους εικονιζόμενους.

Αυτό ανατράπηκε περίπου τον 12ο αιώνα, οπότε η κοινωνία έδωσε πάλι ιδιαίτερη σημασία στο πρόσωπο, και άρχισε μια παραγωγή πορτρέτων, δηλαδή προσωπογραφιών. Παράλληλα, συνεχίστηκε η παραγωγή πινάκων ζωγραφικής με πολυπρόσωπες σκηνές. Άρχισε επίσης η δημιουργία έργων με στοιχεία της καθημερινής ζωής (*genre*), που φανερώνει τις προτεραιότητες και αξίες όχι μόνο των εικονιζόμενων προσώπων αλλά και της κοινωνίας.

Στις 28 Ιουλίου 1914 οι Αυστριακοί βομβάρδισαν το Βελιγράδι. Με αυτή την πράξη άρχισε ουσιαστικά ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος, που κράτησε ως το 1918 και είχε άπιστευτες συνέπειες σε όλη την Ευρώπη. Πολλοί καλλιτέχνες ένιωσαν πως η ανθρώπινη μορφή, η κοινωνία και η ιστορία, έχασαν κάθε νόημα. Τότε η απεικόνιση του ανθρώπου, της κοινωνίας και του κόσμου του, καταστράφηκε. Η μορφή του ανθρώπου και οτιδήποτε τον αφορούσε, απεικονίζεται έκτοτε χωρίς ρεαλισμό, χωρίς προοπτική, χωρίς σημασία.

Σήμερα, το πορτρέτο έχει εισέλθει στην ψηφιακή σφαίρα, μετατρέποντας το πρόσωπο σε δεδομένα. Από τις *selfies* στα κοινωνικά δίκτυα έως τις τρισδιάστατες απεικονίσεις και την τεχνητή νοημοσύνη, το πορτρέτο γίνεται όλο και πιο ρευστό. Η σύγχρονη εποχή εγείρει νέα

ξεί το άγαλμα της Αθηνάς στον Παρθενώνα, πήρε όχι απλώς μια παραγγελία αλλά μιαν αναγνώριση της αξίας του, μια διάκριση.

Η διάκριση αγάλματος κι ανδριάντος δεν κράτησε πολύ. Δεν κράτησε πολύ ούτε η αξίωση της κοινωνίας να είναι ο θεός εξαιρετικά ωραίος. Ακολούθησαν αιώνες όπου ο θεός διακρίνεται χάρις στη θέση του ανάμεσα στο σύνολο των εικονογραφούμενων προσώπων με τη στάση του ή τα διαδήματά του. Έπαψε

ερωτήματα: πώς ορίζεται η ταυτότητα σε έναν κόσμο όπου το πρόσωπο μπορεί να επεξεργαστεί, να αλλοιωθεί και να αναπαραχθεί με ασύλληπτη ευκολία και ταχύτητα; Μπορεί ένα ψηφιακό πορτρέτο να αποδώσει την ανθρώπινη ουσία ή χάνει την αυθεντικότητά του; Δύσκολα μπορεί να νοηθεί διάσταση προσωπική μέσα στις τεκτονικές αλλαγές που φέρνει η τεχνητή νοημοσύνη.

Την ανθρωποκεντρική παράδοση της ελληνικής ζωγραφικής συνεχίζει, ίσως καλύτερα από κάθε άλλη γνωστή συλλογή με έργα καταξιωμένων Ελλήνων καλλιτεχνών, η «Αρκαδία» του Σωτήρη Φέλιου. Πέρα από τη σημασία που έχει στη νεότερη ιστορία της εγχώριας Τέχνης, θεωρώ καθοριστικής σημασίας το γεγονός ότι είναι η πρώτη – και μόνη – συλλογή ελληνικής ζωγραφικής, διαθέσιμη στο παγκόσμιο κοινό της ψηφιακής πλατφόρμας της Google. Δεν λειτουργεί μόνο ως αρχείο της νεότερης ελληνικής Τέχνης, αλλά και ως ερμηνεία της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας του τόπου.

Η πράξη του συλλέγειν στην Τέχνη δεν συνιστά απλώς συσσώρευση αντικειμένων: είναι μια πράξη πολιτισμικής αυτογνωσίας. Γι' αυτό και η έκθεση στον Άλιμο – η πρώτη που ανοίγει τις πύλες της Πινακοθήκης σε συλλέκτη – είναι ένα σημείο αναφοράς προς το οποίο μπορούμε να κατατείνουμε, είναι μόρφωση κόσμου. Από τον μεγαλύτερο στα χρόνια Αλέκο Λεβίδη (1944) ως τη νεότερη Λουΐζα Μίσσιου (1981), οι μορφές που απεικονίζονται, άλλοτε καθημερινές και άλλοτε συμβολικές, γίνονται φορείς μηνυμάτων για τον ζωγράφο και την ελληνική κοινωνία, τη θέση του ατόμου σε αυτήν κι όποιες μεταβολές τη χαρακτηρίζουν. Μέσα από την ιδιαίτερη έμφαση στα πορτρέτα, η συλλογή προσφέρει μια μοναδική οπτική στον τρόπο που η ελληνική ζωγραφική αποτυπώνει τη σχέση του ατόμου με την ταυτότητα και το κοινωνικό του περιβάλλον.

Όμως η αξία του συλλέγειν δεν περιορίζεται στην αισθητική ή την ιστορική διάσταση. Είναι και πράξη προσωπικής ταυτότητας. Ο συλλέκτης, μέσα από τη διαδικασία επιλογής και αποδοχής, δημιουργεί έναν καθρέφτη του εαυτού. Κάθε έργο που επιλέγει, αντανakλά τις αξίες, τις επιθυμίες και τις φιλοδοξίες του, καθιστώντας τη συλλογή μια προβολική «αυτό-βιογραφία», διαμοιρασμένη σε πορτρέτα. Έχει απολύτως συνείδηση αυτού του στοιχείου ο Σωτήρης Φέλιος, όπως φανερώνει το προλογικό του σημείωμα.

Από την προϊστορία ως τις μέρες μας, το πορτρέτο συνιστά μια ιστορία της ίδιας της ανθρωπότητας. Κάθε εποχή και κάθε καλλιτέχνης αναζητούν μέσα από αυτό τον πυρήνα της αν-

Η αξία του συλλέγειν δεν περιορίζεται στην αισθητική ή την ιστορική διάσταση. Είναι και πράξη προσωπικής ταυτότητας. Ο συλλέκτης, μέσα από τη διαδικασία επιλογής και αποδοχής, δημιουργεί έναν καθρέφτη του εαυτού του. Κάθε έργο που επιλέγει, αντανakλά τις αξίες, τις επιθυμίες και τις φιλοδοξίες του, καθιστώντας τη συλλογή μια προβολική «αυτό-βιογραφία»...

Βαγγέλης Μπόμπορης
Μελέτη σε αρχαιοελληνικό πρόσωπο.

2013

Σχέδιο - μελέτη με μολύβι
πάνω σε πορτρέτο Φαγιούμ.
Ιδιωτική συλλογή

θρώπινης ύπαρξης. Παράλληλα, όμως, το πορτρέτο είναι ένας «ανοιχτός κώδικας», μια αέναη αναζήτηση του εαυτού, όπου το πρόσωπο λειτουργεί ως σημείο συνάντησης του ατομικού με το συλλογικό. Και σε αυτήν την αναζήτηση, η προσωπογραφία υψώνεται ως άρρηκτη γέφυρα ανάμεσα στο παρελθόν και το μέλλον. Η συλλογή του Σωτήρη Φέλιου δεν καταγράφει μόνο την καλλιτεχνική δημιουργία, αλλά λειτουργεί κι ως καθρέφτης της σύγχρονης κοινωνίας, προσφέροντας μια πολύτιμη μαρτυρία της ελληνικής ταυτότητας. Αν στα σκοτεινά νερά της Νέκυιας καθρεφτίζεται ολόκληρη η Οδύσσεια, ευελπιστούμε ότι στα νερά του Αλίμου καθρεφτίζεται, κατά το δυνατόν, το πρόσωπο της ελληνικής ζωγραφικής στο διεθνές εικαστικό στερέωμα. Η σπουδαία συλλογή Φέλιου «μεσιτεύει» γι' αυτό: από τον «Νεκρομάντη» του Χρόνη Μπότσογλου κι όλα τα πρόσωπα που τον – και μας – περιβάλλουν.

Γιώργος Μυλωνάς,

Ιανουάριος 2025

« **Ό**ταν έχω απέναντί μου έναν άνθρωπο που θέλω να ζωγραφίσω, δεν ξέρω τίποτα, δεν έχω καμία ιδέα στο κεφάλι μου, τίποτα από αυτόν, ακόμη και όταν είναι δικός μου άνθρωπος και τον έχω ζωγραφίσει ξανά. Η άγραφη επιφάνεια του τελάρου ή του χαρτιού είναι τρομερή, με αποπέμπει, εξαφανίζει τις ιδέες και τα συναισθήματά μου. Χαμένος στο χάος των εκδοχών, είναι αδύνατο να επιλέξω. Γι' αυτό, το πρώτο ίχνος που χαράσσεται (στην άσπιλη επιφάνεια) είναι τυχαίο και δεν αναφέρεται ούτε στο μοντέλο ούτε στο τελάρο ούτε σ' εμένα. Έτσι, η επόμενη κίνησή μου είναι να το εξαφανίσω. Αλλά σε μια ζωγραφιά τίποτα δεν σβήνει. Όλες οι γραμμές, οι χειρονομίες, τα σβησίματα, οι επικαλύψεις συνυπάρχουν και ορίζουν τη διάσταση του χρόνου, την αντίληψη του χώρου, το πεδίο των αισθήσεων, και η ζωγραφιά ένα παλίμψηστο είναι, όπου η πρώτη γραφή υπάρχει μαζί με την τελευταία. Ένα μοντέλο γεννά συνεχώς τις άπειρες εκδοχές των πορτρέτων του! Γιατί, όταν έχεις απέναντί σου έναν άνθρωπο απρόβλεπτο (όπως είμαστε όλοι μας), άρα που μπορεί να τον πληγώσεις και να σε πληγώσει κάθε στιγμή (γιατί πάντα υπάρχει ένα εγώ που διεκδικεί), έτοιμο να σου αποκαλύψει το αίνιγμα της ύπαρξής του (που ούτε ο ίδιος το υποπτεύεται), εκδοχές της συμπεριφοράς του (που είναι αδύνατο ο ίδιος να αποδεχτεί), τον ερωτισμό του, που καλύπτεται πίσω από μια ενοχλητική θεατρικότητα (της οποίας δεν έχει συνείδηση), εν τέλει ανακαλύπτεις πίσω απ' όλα αυτά το δικό σου πρόσωπο... »

Χρόνης Μπότσογλου

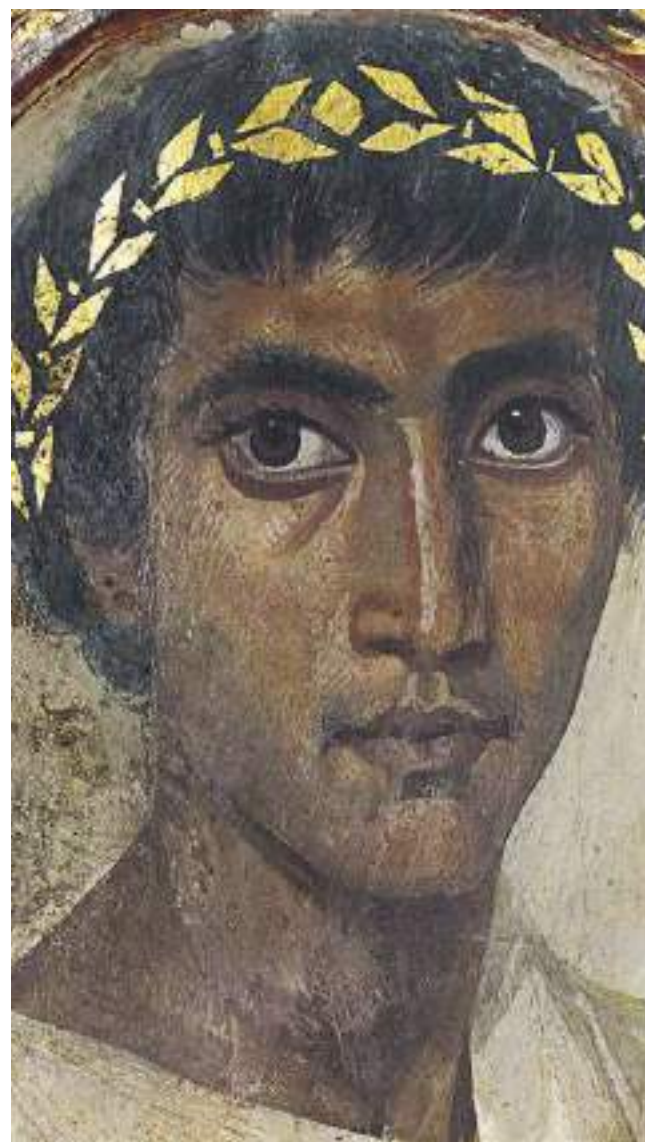
Ιανουάριος 2005

Ο Νεκρομάντης, Από τη σειρά-σύνθεση «Νέκυια», 1993-2000

Λαδοπαστέλ, σκόνες αγιογραφίας και ξηρό παστέλ σε χαρτί κολλημένο σε μουσαμά, 180 x 150 εκ.

Αρτεμίδωρος ο νεότερος

Νεκρικό πορτρέτο (π. 98-117 μ.Χ.),
από το Φαγιούμ της Αιγύπτου.
Βρέθηκε στην αρχαία Αρσινόη.

Λεπτομέρεια του πορτρέτου (αριστερά)
και η σαρκοφάγος (επάνω).
Εγκαυστική σε ξύλο και φύλλο χρυσού,
37 x 205 εκ., Βρετανικό Μουσείο, Λονδίνο.
Το κείμενο πάνω στη σαρκοφάγο,
γραμμένο ανορθόγραφα «ΑΡΤΕΜΙΔΩΡΕ
ΕΥΨΥΧΙ!» (δηλαδή, καλή ψυχή!) μοιάζει να
φτάνει ως τα κράσπεδα του σημερινού
λαϊκού λόγου.
(βλ. σχ.: Μάνου Στεφανίδη,
Ελληνομουσείον, Τομ 1.)

ΤΟ ΠΟΡΤΡΕΤΟ ΩΣ ΣΥΜΒΟΛΟ ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΩΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Πότε το πρόσωπο κατέκτησε για πρώτη φορά το δικαίωμά του να εικονίζεται ως πρόσωπο, κι όχι ως σύμβολο μακριά από τις υπερβατικές προσδοκίες ή και τη βία του θανάτου; Τα πορτρέτα, φέρ' ειπείν, του Φαγιούμ καταφάσκουν προς τη ζωή ή είναι αποτροπαϊκά κάτοπτρα της φθοράς και του αναπόδραστου τέλους; Έγιναν προς παραμυθία των ζώντων ή για τις ανάγκες των νεκρών; Δηλαδή είναι προσωπογραφίες ή περισσότερο «σύμβολα» των εικονιζομένων; Ούτως ή άλλως πάντως, το προσωπογραφείν και το προσωπογραφείσθαι συνδέθηκαν από την πρώτη κιόλας στιγμή της εμφάνισής τους με θρησκευτικές διαδικασίες και το τυπικό μιας τελετουργίας.

Εν αρχή αποδόθηκε το πρόσωπο του Θεού και έπειτα του ηγεμόνα, αμφότερα με το αίτημα της αιωνιότητας. Έτσι, η πράξη της ζωγραφικής συνδέθηκε άμεσα με τις πεποιθήσεις ενός είδους λευκής μαγείας, εφόσον ό,τι απεικονιζόταν, απεικονιζόταν για πάντα ως προθάλαμος της αιωνιότητας. Άρα, περισσότερο από το πρόσωπο του Θεού ή του ηγεμόνα, απαθανατιζόταν η ουσία του Θεού και η υπόσταση του ηγεμόνα, οι ιδιότητές τους σε τέτοιον ώστε να έχουμε πρωτίστως τη μορφή ως σύμβολο και όχι ως πρόσωπο. Τα ρωμαϊκά, πάλι, πορτρέτα γλυπτικής των χρόνων του Χριστού και τα φαγιούμ των εξελληνισμένων Αιγυπτίων ίσως αποτελούν την ανακάλυψη του προσώπου με το ιδιαίτερο πρόσχημο της ατομικής ιδιαιτερότητας. Στο σημείο αυτό, το Jus Romanum, το Ρωμαϊκό Δίκαιο, διευκρινίζει πως πρόσωπο θεωρείται το υποκείμενο εννόμων σχέσεων, δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, διαφοροποιούμενο από το res, που είναι ο δούλος. Επίσης αναγνωρίζεται στην persona η ταυτότητα του ανθρώπου, ενώ κατά την ύστερη ελληνιστική εποχή (1ος αι. μ.Χ.) αυξάνεται δραματικά το ενδιαφέρον για το άτομο και τα χαρακτηριστικά που το ορίζουν. Είναι, τέλος, ενδεικτικό ότι το Ρωμαϊκό Δίκαιο δεν θεωρεί το νεογνό τέρας (τερατόγενεση) πρόσωπο και βέβαια δεν του αναγνωρίζει δικαιώματα. Άρα πρόσωπο και persona, άτομο και πολίτης (civis) αλληλοπεριχωρούνται για να καταλήξουν ακριβοδίκαια στο πορτρέτο-ταυτότητα.

Ενδεχομένως οι μεταγενέστερες αντιλήψεις του ιερού Αυγουστίνου και του Τερτυλλιανού, αλλά και η συνακόλουθη θεολογική έρευνα της εποχής τους ως προς την έννοια του προσώπου ως ομοίωσης του τριπροσώπου του Θεού και ως ύπαρξης χάριτι θεία, αλλά και του προσώπου ως νομικής υπόστασης, θα βοηθούσαν στην κατεύθυνση αυτή. Στην Ανατολή πάλι μιλούν για υποστάσεις. Ούτως ή άλλως, το προσωπογραφείν, ασχέτως των ιδεολογικοπολιτικών απόψεων της εποχής που το παρήγαγε, δεν μπορεί παρά να σχετίζεται με τον προβληματισμό σχετικά με τη φανέρωση της ύπαρξης και τον υποκρυπτόμενο τρόπο για την εξαφάνισή της. Το ζητούμενο τώρα είναι πότε πρωτοαγγίχτηκε με ζωγραφικά μέσα η γοητεία του προσώπου per se.

Οι προσωπογραφίες των αστών από τους Φλωρεντινούς της πρώιμης Αναγέννησης, νομίζω, αποτελούν ένα αξιόπιστο τεκμήριο. Εδώ τα έχουμε όλα: ακρίβεια, αναπαράσταση και ομοιό-

Ο Τερέντιος Νέων και η σύζυγός του

π. 50 μ.Χ. Αποτοιχισμένη Νωπογραφία, 58 x 53 εκ.
Βρέθηκε σε σπήλι της Πομπηίας. Απεικονίζεται ένα ζευγάρι Ρωμαίων αστών (ο Τερέντιος Νέων ήταν αρτοποιός).
Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο της Νάπολης, Ιταλία.

Ο Χριστός από τη Δέηση

π. 1320, Ψηφιδογραφία. Λεπτομέρεια από το δεξιό τμήμα του εσωνάρθηκα. Κωνσταντινούπολη, Ναός της Μονής της Χώρας (Καχριέ τζαμί).

τητα της εικόνας προς το πρωτότυπο, χαρακτηριστικά αιτήματα και, πάνω απ' όλα, το ήθος της εποχής να διαπιστώνει το ήθος των προσώπων: π.χ., η περίφημη Γιουλιανή του Ghirlandajo (1448-1494) με το αποκαλυπτικό κείμενο που τη συνοδεύει: **«Είδε, ω τέχνη, το ήθος και την ψυχή να ηδύνασο ν' αποδώσεις. Δεν θα υπήρχε τότε ωραιότερος πίνακας επί της γης».**

Βέβαια, το πρόσωπο ως σύνολο νομικών και πολιτικών δικαιωμάτων είναι κατάκτηση του Διαφωτισμού και γέρας της Γαλλικής Επανάστασης μέσω της κατοχύρωσης των *droits de l'homme*. Μόνο που, μιλώντας για «μορφή», πρέπει να σκεφτούμε περισσότερο σαν ψυχολόγοι και λιγότερο σαν δικηγόροι. Περισσότερο σαν ποιητές και λιγότερο σαν ιστορικοί. Γιατί η μορφή και το δικαίωμά της να υπάρχει ως οπτικό γεγονός και ως οπτικό περιεχόμενο είναι κάτι που υπερβαίνει την αιτιοκρατία μιας κοινωνιολογίας του πορτρέτου.

Εκτός κι αν αποκλείσουμε πως ποτέ, σε καμία εποχή και σε κανέναν τόπο εκτός των μαρτυριών της ιστορίας της Τέχνης, κανένας άνθρωπος δεν θέλησε ν' αποδώσει το πρόσωπο της αγαπημένης του απλώς για να το έχει στο συρτάρι του. Όπως έκανε τις μουσικές ζωγραφιές του ο Ερωτόκριτος ονειρευόμενος την Αρετούσα και τις έγραψε μαζί με τα τραγούδια στο ερμάρι του (*ut pictura poesis*). Αυτά ως προς το πρόσωπο και τις νοηματικές του προεκτάσεις ως προς τη χαρά της ύπαρξης και το φωτισμό της μέσα απ' τη ζωγραφική, αλλά και τη διαφανόμενη μελαγχολία από το αναπόφευκτο του θανάτου, που σημαίνει πρωτίστως τη δύση της μορφής. Στο σημείο αυτό οι έννοιες «πρόσωπο», «μορφή», «άτομο», «προσωπικότητα», «υποκείμενο», «αναπαράσταση», «αυτοπροσωπογραφία» και η απόδοση των χαρακτηριστικών του μυστηριώδους, αλλά απαραίτητου στην έρευνά μας, κυρίου Χ εμπλέκονται επικίν-

Domenico Ghirlandajo (1448-1494)

Γιουλιανή Tornabuoni

1488, Τέμπρα σε ξύλο, 77 x 49 εκ.
Museo Thyssen-Bornemisza, Μαδρίτη.

Ραφαήλ (1483-1520)

La Fornarina (κόρη αρτοποιού)

1519, Λάδι σε καμβά, 77 x 49 εκ.
Palazzo Barberini, Ρώμη.
Η Fornarina ονομαζόταν Margherita Luti και ήταν ερωμένη του Ραφαήλ.

Jean-Baptiste van Loo (1684-1745)

Λουδοβίκος XV

1723, Λάδι σε καμβά, 205 x 171 εκ.
Παλάτι των Βερσαλλιών, Γαλλία.

δυνα σαν επαπτόμενα ή αλληλοπεριχωρούμενα σύνολα. Είναι τότε που η ζωγραφική γίνεται θεολογία, το σύμβολο πολιτική ρητορεία και το πρόσωπο, αποσπώμενο από την ιδιώτευσή του και προβαλλόμενο στον δημόσιο χώρο, αναζητεί απεγνωσμένα το πρόσωπό του.

Ήδη όμως κερδίσαμε έναν ακόμη κρίσιμο παράγοντα της προσωπογραφικής δυνατότητας. Είναι η έκθεση, η αγορά, το δημόσιο βήμα, που διαφοροποιείται πλήρως από την αφάνεια του προσωπικού χώρου. Ο προειρημένος «κανένας» ζωγράφος, που σε «κανέναν» τόπο και σε «καμία» εποχή επιτέλους ζωγραφίζει την αγαπημένη του προς ίδιαν ευχαρίστηση, τώρα οφείλει να παρουσιάσει το έργο των χειρών του στην κοινότητα. Για να κριθεί, να επαινεθεί ή να κατακριθεί. Το πρόσωπο υπάρχει πλέον χάρη στο βλέμμα του τρίτου, που παρατηρεί, συγκρίνει και κρίνει. Στο σημείο αυτό, το σύμβολο δεν αρκεί, αλλά η ομοιότητα – άλλο πράγμα από την ομοίωση – αποτελεί πια *sine qua non* προϋπόθεση της προσωπογραφίας.

Το κάλλος του προσώπου, κάποτε αποκλειστικά θεϊκή ιδιότητα, αφού μεταλαμπαδεύτηκε σε ημίθεους, αγίους, ήρωες, μάρτυρες και οσίους, καθίσταται πια δημοκρατικό αγαθό. Ο καθένας είναι πια ωραίος επειδή ο καθένας μπορεί να προσωπογραφηθεί. Ο ζωγράφος, άλλοτε στην υπηρεσία του ιερατείου ή του βασιλέα, τώρα αποτελεί τον διαπιστευμένο της αστικής τάξης και τον απολογητή των δικαίων της. Τώρα πλέον, ζωγραφίζοντας τον *sitter*, δηλαδή το μοντέλο που κάθεται απέναντί του, μπορεί να φιλοτεχνεί ανεξορκιστά και διόλου συγκαλυμμένα ό,τι ανέκαθεν έκανε: τουτέστιν να φιλοτεχνεί το δικό του πορτρέτο, εφόσον παρά τους διαφορετικούς τίτλους ή τα ποικίλα θέματα, ο ζωγράφος ανέκαθεν ζωγράφιζε τον εαυτό του.

Μάνος Στεφανίδης

Ιστορικός Τέχνης, Ομότιμος Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών

ΗΩ ΑΓΓΕΛΗ

«**Η** ζωγραφική στους τέσσερις τοίχους έχει μια δέσμευση. Αν δεν νιώσεις την ανάγκη να πεις πράγματα πρώτα για να γεμίσεις δικά σου κενά, δεν το κάνεις. Είναι ένας αυτοπεριορισμός, γιατί καταρχάς κάνεις μια δουλειά με τον εαυτό σου, αλλά όταν αυτή η δουλειά ξεπερνάει το προσωπικό και αφορά και τους άλλους, το αποτέλεσμα είναι πολύ ενδιαφέρον. Δηλαδή το πώς ξεκινάς για να κοινοποιήσεις αυτό που σκέφτεσαι και καταλήγει να αφορά κι άλλους».

(Συνέντευξη στον Χρήστο Παρίδη, 2019)

Η Αγγελή σπούδασε Ζωγραφική στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών (1981-1986) και συνέχισε τις σπουδές στο Λονδίνο με υποτροφίες της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών και του I.K.Y.: στο Royal College of Art και στο Central Saint Martins College of Art and. Έργα της ανήκουν σε σημαντικές ιδιωτικές συλλογές. Ζει και εργάζεται στην Αθήνα.

Χωρίς τίτλο, 2009
Λάδι σε μουσαμά, 20 x 20 εκ.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ (1979)

«**Ε**μεινα στο Βερολίνο για έναν χρόνο, ζωγραφίζοντας αρειμανίως και βλέποντας πολλή ζωγραφική... Κι άρχισαν να προκύπτουν ζωγραφίες που, παρ' ότι διαμεσολαβημένες από όλους αυτούς (αλλά και από σκηνοθέτες, που πραγματικά τους θεωρώ δασκάλους μου στη ζωγραφική), άρχισαν να μοιάζουν δικές μου. Αυτές οι εικόνες είναι κατά το μάλλον βιωματικές, αφηγηματικές και συμβολικές, έχουν ως κύριο θέμα την ισόβια κρίση του Εγώ, και είναι ζωγραφισμένες είτε με λάδια, είτε με μολύβια, είτε με μελάνια, με ρεαλιστική συνήθως απόδοση και μεγάλη έμφαση στη λεπτομέρεια. Σημαντική και μονίμως παρούσα είναι και μια άλλη, πιο εννοιολογική, διάσταση στις εικόνες: το αυτοαναφορικό παιχνίδι με το ζωγραφικό ύφος, η αναγωγή του εκάστοτε τρόπου σε θέμα, παράλληλα με το εκάστοτε θέμα» (αφιέρωμα στο Φρέαρ).

Ο Αναστασίου σπούδασε στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας, στο εργαστήριο του Χρόνη Μπότσογλου. Έχει πραγματοποιήσει τέσσερις ατομικές εκθέσεις κι έχει πάρει μέρος σε περισσότερες από πενήντα ομαδικές στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Κουβεντιάζοντας με τον Πάμπλο Ι, 2016

Λάδι σε μουσαμά, 30 x 20 εκ.

ΤΑΣΟΣ ΑΡΙΔΑΣ (1956)

«**Α**ναλώθηκα στο να κυριαρχήσω, κατά το δυνατόν, στα ζωγραφικά μέσα. Αυτό μου φαινόταν εν αρχή, αναγκαία και ικανή συνθήκη, αφενός να εκφράζεται σαφέστερα κανείς, αφετέρου να αυτοπροσδιορίζομαι απροσποιήτως. Δεν ήταν καθόλου εύκολο μέχρι να κυριαρχήσω, μερικώς έστω, στα εικαστικά μου μέσα. Αισθανόμουν, πράγματι, σαν να προσπαθούσα να «ρίξω» γερό τοίχο σπρώχνοντας με τα χέρια και να “δω” απέναντι. Το φως ήταν ο οδηγός και σύμμαχος σ’ αυτήν την προσπάθεια αποκάλυψης του σχήματος, με την συνάμα αποκάλυψη της ταυτότητας του χρώματός του, απότοκη της έντασης και της κατεύθυνσης, αυτού του οδηγού».

(Συνέντευξη στον Σταύρο Μαρτίνο, 2013)

Ο ζωγράφος σπούδασε στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών με καθηγητές τον Πάννη Μόραλη και τον Δημήτρη Μυταρά. Συνέχισε τις σπουδές του στη νωπογραφία και την τεχνική φορητών εικόνων στο εργαστήριο του Κ. Ξυνόπουλου καθώς και στη σκηνογραφία με δάσκαλο τον Β. Βασιλειάδη. Έργα του υπάρχουν σε πινακοθήκες εταιρειών και ιδρυμάτων, στην Πινακοθήκη της Καλαμάτας και σε ιδιωτικές συλλογές στην Ελλάδα, την Ευρώπη και τις ΗΠΑ.

Η σχόλη του απογευματινού καφέ, 2006

Λάδι σε μουσαμά, 117 × 76 εκ.

ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΑΣΑΡΓΙΩΤΑΚΗ (1959)

Στο βιογραφικό της η Καλλιόπη Ασαργιωτάκη συστήνεται με τον τόπο όπου γεννήθηκε, την Κρήτη. Σκέφτομαι πώς όλα εκείνα τα μητρογονικά υφαντά, καμωμένα στον αργαλειό, πέρασαν στη δουλειά της. Οι γυναικείες μορφές της μοιάζουν αέρινες, σχεδόν ονειρικές. Κι όμως, παρά τη λεπτοδουλειά που παραπέμπει σε υψηλής ποιότητας χειροτεχνία, στέκουν μπροστά μας μνημειακές. Είναι όπως τα εργόχειρα που έχουμε φυλαγμένα, σαν ιερά οστά. Φιγούρες αρχετυπικές που ξεπροβάλλουν από το ασυνείδητο. Τα πρόσωπα αυτά διαγράφουν ένα τοπίο πέρα από τον βιωματικό χρόνο. Είναι σήματα αρχέγονης, συλλογικής μνήμης.

Κι όπως λέει η ίδια «ο εικαστικός οφείλει να ξεχάσει όσα ήξερε και να ξαναθυμηθεί αυτό που δεν ξέρει. Να κλείσει τα μάτια για μια στιγμή και να τα ανοίξει απότομα, ανοίγοντας ταυτόχρονα διάπλατα την ψυχή του» (Πώργος Μυλωνάς, 2021).

Σπούδασε στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών με καθηγητές τον Πώργο Μαυροΐδη και τον Ηλία Δεκουλάκο ως υπότροφος του Ι.Κ.Υ. Συνέχισε τις σπουδές της στην École nationale supérieure des Beaux-Arts του Παρισιού με καθηγητή τον Vladimir Veličković, ως υπότροφος της γαλλικής κυβέρνησης. Έχει εικονογραφήσει βιβλία κι έργα της ανήκουν σε σημαντικές ιδιωτικές συλλογές και εικαστικά ιδρύματα εντός και εκτός Ελλάδος. Ζει και εργάζεται στην Αθήνα.

Green Portrait, 2022

Λάδι σε μουσαμά, 33 x 26 εκ.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ (1952)

«**Π**ολύ συχνά βλέπεις κάποιον και σκέφτεσαι “αυτός είναι σαν φαγιούμ”, “αυτός είναι σαν Τσαρούχης”, αλλά όταν πας να τον ζωγραφίσεις, πρέπει να ξεχαστεί αυτό. Αν δεν το ξεχάσεις, δεν δεις κάτι εσύ δηλαδή, δεν έχεις κάνει τίποτα! Υπάρχουν ορισμένοι που έχουν καταπληκτικό ταλέντο στο να μπορούν εύκολα να μιμούνται αυτό που τους αρέσει. Δεν είναι και λίγο... Και είναι φορές που λες θα ήθελα να κάνω αυτό, σε τρώει να κάνεις κάτι που είδες, θέλεις να το κάνεις. Θα μου έδινε χαρά δηλαδή, να κάτσω να ζωγραφίσω σαν τον τάδε ή τον δείνα... αλλά η ζωγραφική πρέπει να είναι, όχι αυτό που θαυμάζεις, αλλά αυτό που είσαι. Αυτό όταν το συνειδητοποιείς, είναι κατάκτηση».

(Συνέντευξη στον Πώργο Μυλωνά, 2018)

Σπούδασε Ζωγραφική στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών με καθηγητή τον Πώργο Μαυροΐδη. Συνέχισε τις σπουδές του στη Lyon και στο Παρίσι (1978-1981). Αργότερα ως ακροατής παρακολούθησε το εργαστήριο του Leonardo Cremonini στην École nationale supérieure des Beaux-Arts του Παρισιού. Έργα του βρίσκονται στην Εθνική Πινακοθήκη, στο Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τραπέζης, στο Μουσείο Φρυσίρα, στη Συλλογή του Ιδρύματος Βασίλη και Ελίζας Γουλανδρή και σε άλλες ιδιωτικές συλλογές στην Ελλάδα, στη Γαλλία και στο Βέλγιο. Ζει και εργάζεται στην Αθήνα.

Η Ιωάννα κρατώντας τσάντα, 2004

Λάδι σε μουσαμά, 210 x 130 εκ.

ΝΤΙΑΝΑ ΖΕΡΒΑΚΗ

Γεννήθηκε στην Αθήνα. Μαθήτευσε στο Κέντρο Χαρακτικής Αθηνών με τον Pino Randolfini και τη Δήμητρα Σιατερλή (1999-2005). Σπούδασε Ζωγραφική στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών (2001-2008) με καθηγητή τον Χρόνη Μπότσογλου. Παρακολούθησε μαθήματα Σκηνογραφίας με τον Πώργο Ζιάκα και Ψηφιδωτού με τη Δάφνη Αγγελίδου. Το 2009 συνέχισε τις σπουδές της στη Χαρακτική με καθηγητές τον Μιχάλη Αρφαρά και τον Γιάννη Γουρζή.

Από το 2016 παρακολουθεί το Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Γραφικές Τέχνες και Πολυμέσα» στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Εργάστηκε ως γραφίστρια στο δημιουργικό τμήμα της διαφημιστικής εταιρείας Druid Com & Com (2000-2013). Από το 2009 σχεδιάζει, οργανώνει και πραγματοποιεί εκδηλώσεις δημιουργικής απασχόλησης για παιδιά και ενήλικες στο πλαίσιο φεστιβάλ Δήμων (Δήμοι Ζωγράφου, Νίκαιας, Ψυχικού, Αγίου Νικολάου Κρήτης) καθώς και εικαστικών φεστιβάλ. Από το 2011 διδάσκει Ζωγραφική και Σχέδιο στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση καθώς και σε δημόσια Ι.Ε.Κ. Το 2017 ίδρυσε εργαστήριο ζωγραφικής στο οποίο παραδίδει μαθήματα Ζωγραφικής, Σχεδίου, Χαρακτικής και Ψηφιδωτού σε παιδιά και ενήλικες. Ζει και εργάζεται στην Κρήτη.

Γιαγιά με Αλτσχάιμερ, 2006

Μολύβι σε χαρτί, 28,5 × 20,5 εκ.

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΚΑΤΣΙΠΑΝΟΣ (1975)

«Για να κατασκευάσει το δικό του προσωπικό σύμπαν, ο δημιουργός ξεφεύγει από τη “μίμηση” εικόνων. Επιθυμεί να γίνει ο διερμηνέας τους, να δώσει την προσωπική του εκδοχή και εξήγηση. Στα έργα του, δεν υπάρχει μια αφήγηση που υπακούει σε νόμους και κανόνες. Υπακούει μόνο στην άναρχη λογική του ονείρου, στη βασιλική οδό του ασυνειδήτου, αμφισβητώντας κάθε ορθολογιστική οργάνωση της αφήγησης. Οι συνθέσεις του ζωγράφου μοιάζουν με ονειρικές σκηνές, στις οποίες βυθίζεται σταδιακά ο θεατής. Το δέλεαρ είναι τα πρόσωπα. Οι μορφές που καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος του τελάρου, είναι συνήθως σε στάση, σπανιότερα σε κίνηση, δημιουργώντας μια απατηλή αίσθηση οικείου, ένα συναισθηματικό περιβάλλον στο οποίο ο θεατής έρχεται αισθανόμενος ασφάλεια, για να βρεθεί αργότερα αντιμέτωπος με το απόκοσμο... Τα πρόσωπα του Κατσιπάνου ζουν σε παράλληλο κόσμο που μπορούμε εύκολα να φανταστούμε, με υπεράνθρωπες δυνατότητες και γνώσεις, μα είναι ίδιοι με εμάς. Όλα χάρις στο ονειρικό στοιχείο που γίνεται φρέαρ άντλησης ουσίας ευεργετικής και ιδωμένα με την ευαισθησία ενός ζωγράφου ξεχωριστού, που κάνει το αδιόρατο χνούδι μεγάλο όσο ο βολβός του ματιού».

(Γιώργος Μυλωνάς, 2022)

Σπούδασε Ζωγραφική στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών με καθηγήτρια τη Ρένα Παπασπύρου. Πραγματοποίησε τις σπουδές του ως υπότροφος του Ι.Κ.Υ. και αποφοίτησε με άριστα. Έργα του βρίσκονται σε σημαντικές ιδιωτικές συλλογές εντός και εκτός Ελλάδος. Ζει και εργάζεται στην Αθήνα.

Χωρίς τίτλο, 2008

Ακρυλικό και λάδι σε μουσαμά, 45 x 35 εκ.

ΙΩΑΝΝΑ ΚΑΦΙΔΑ

«**Σ**την παραστατική ζωγραφική», λέει η ζωγράφος, «αιωρείται η ίδια ανάγκη κάθαρσης με εκείνη που συντελείται στον κόσμο της μουσικής. Κάθαρση των απεικονιζόμενων προσώπων από το συμβατό, διείσδυση του βλέμματος σε έναν άγνωστο κόσμο φτιαγμένο από την ανάγκη της διαρκούς αλλαγής που απασχολεί εξίσου τον ζωγράφο. Ο άγνωστος νέος κόσμος που δεσπόζει στη ζωγραφική της Καφίδα, βασίζεται σε φαινομενικά απλές πρώτες ύλες: τα βασικά του συστατικά, αγόρια και κορίτσια που απεικονίζονται μέσα σε ένα θαλερό φυσικό τοπίο όπου άλλοτε κυριαρχούν τα δένδρα ενός σκοτεινού δάσους και άλλοτε το θαλασσινό νερό ενός γαλήνιου υγρού ορίζοντα, συνηγορούν για τη φαινομενική διάθεση της ζωγράφου να σχεδιάσει τις ιδεατές εικόνες ενός εξωραϊσμένου και γαλήνιου σύμπαντος. Η ζωγράφος ωστόσο, ανασυνθέτει τους ήρωες των εικόνων της επιλέγοντας να τους αναπαραστήσει σε μια σταδιακή και μετέωρη ηλικία που απεκδύεται την ίδια της την ιστορικότητα, σε μια κατάσταση έκθαμβης έκπληξης και διαρκούς ανατροπής που σηματοδοτεί το εικονιστικό πεδίο και τον ψυχισμό του εκάστοτε έργου».

(Ιρις Κρητικού, 2010)

Η Ιωάννα Καφίδα σπούδασε στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας, με καθηγητές τον Δημήτρη Μυταρά και τον Χρόνη Μπότσογλου, Αγιογραφία με καθηγητή τον Σώζο Γιαννούδη και Σκηνογραφία με τον Πώργο Ζιάκα. Ζει και εργάζεται στην Αθήνα.

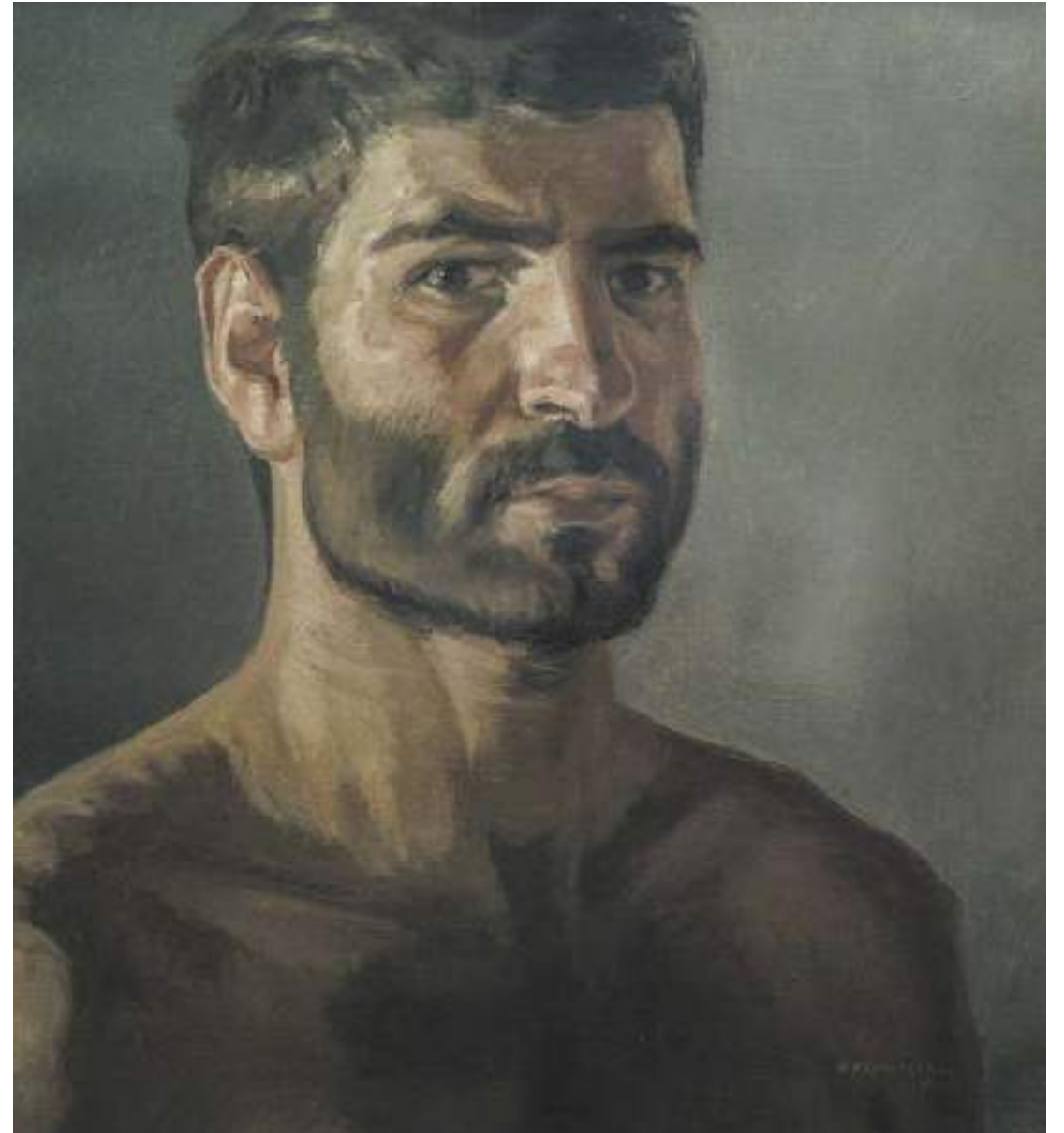
Μάιλις, 2010

Λάδι σε μουσαμά, 20 x 12 εκ.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΕΡΕΣΤΕΤΖΗΣ (1969)

«**Η** αυτοπροσωπογραφία είναι μια σταθερή αναφορά για τον ζωγράφο που ασχολείται με το πορτρέτο. Είναι ένα θέμα στο οποίο συχνά πυκνά επιστρέφω ως συνθήκη συνάντησης με τον εαυτό. Η ίδια αναζήτηση όμως μεταφέρεται και σε κάθε άλλο πορτρέτο. Τον εαυτό μας ψάχνουμε τελικά, σε ό,τι κάνουμε».

Με σπουδές στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας (1989-1994) – ζωγραφική με τον Χρόνη Μπότσογλου, χαρακτηριστική με τον Θανάση Εξαρχόπουλο – και ουσιαστικό δάσκαλο τον Κώστα Παπατριανταφυλλόπουλο, ο Κωνσταντίνος Κερεστετζής ακολούθησε το παράδειγμα των παλιών μαστόρων και συνέχισε τη σπουδή στα μεγάλα έργα του παρελθόντος, αρχικά στο Λούβρο και κατόπιν στο Πράδο. Από το 1993 έως το 1998 έκανε ελεύθερες σπουδές στην Ισπανία κι έζησε στο Τολέδο, επιχειρώντας μια ιδιότυπη «μαθητεία» στον Γκρέκο και στην πόλη που τον ανέδειξε. Το αποτέλεσμα αυτής της θητείας παρουσιάστηκε σε ατομική έκθεση στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο της Αθήνας, με τίτλο «Σπουδή στο Πράδο» (2009). Παθιασμένος ταξιδευτής ο Κερεστετζής, θέλησε να φιλοτεχνήσει και το «πρόσωπο» διάφορων πόλεων – από την Ευρώπη ως τη Λατινική Αμερική -, με κύρια την Κωνσταντινούπολη όπου έμεινε επτά χρόνια (2010-2017). Μετά τη μαθητεία του στους μεγάλους δασκάλους της Δύσης, τα τελευταία χρόνια ο Κερεστετζής αντλεί από την αγιορειτική παράδοση και την εμβολιάζει με τρόπο απρόσμενο κι ανανεωτικό. Έργα του ανήκουν σε πολλές ιδιωτικές συλλογές και μουσεία στην Ελλάδα και στην Ισπανία, την Αγγλία, την Τουρκία και τις Η.Π.Α.

Αυτοπροσωπογραφία, 1994

Λάδι σε μουσαμά, 34,5 x 31 εκ.

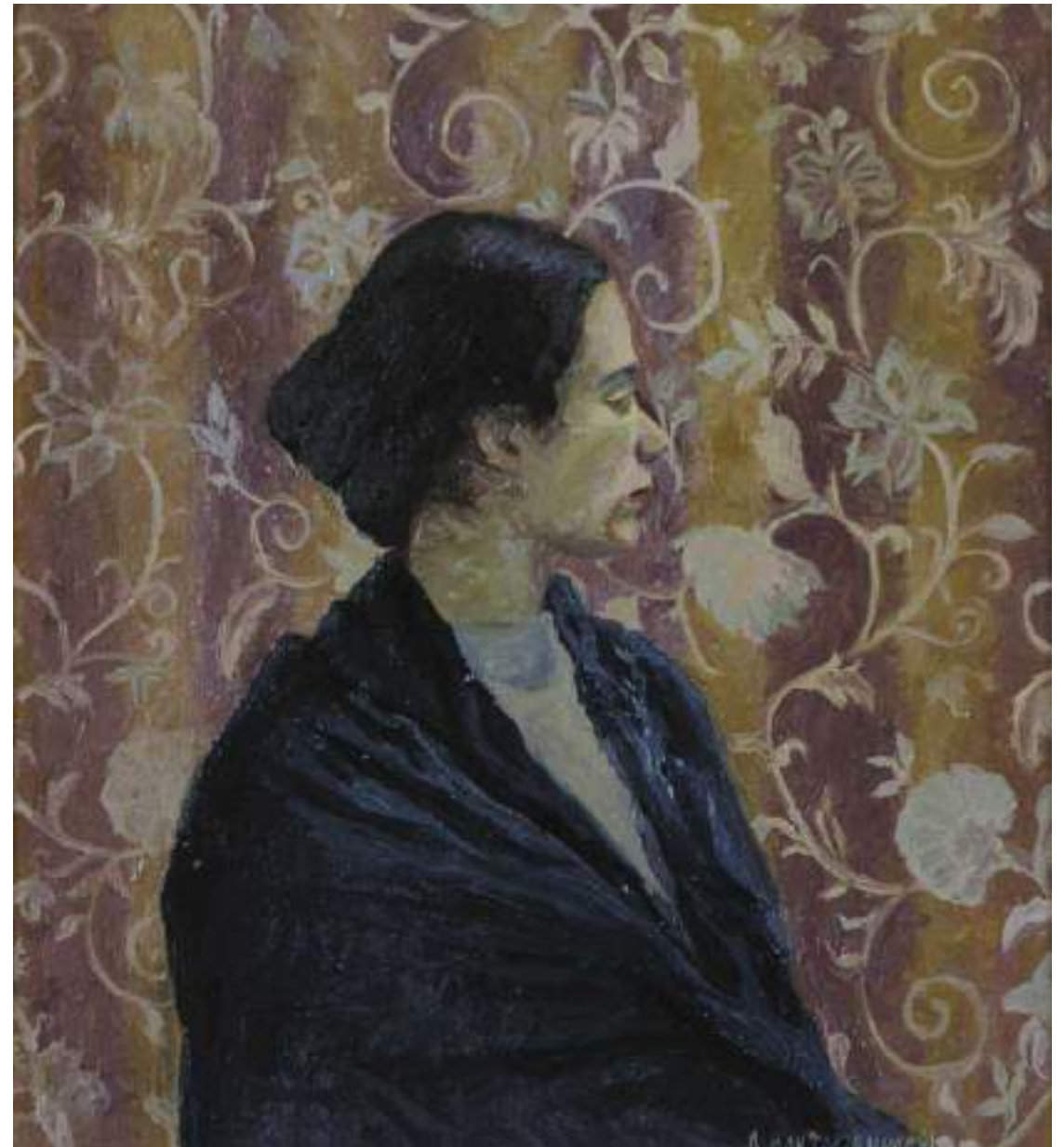

ΛΗΔΑ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ (1971)

«**Ό**ταν κάποιος εκθέτει τη δουλειά του προσδοκά την καλή αντιμετώπιση του κοινού, τα καλά σχόλια, την επικοινωνία. Σε βάθος χρόνου, όμως, προσδοκά να ανακαλύψει την πολύ προσωπική του ταυτότητα... Είναι τέτοια η εμμονή των καλλιτεχνών τα τελευταία χρόνια να “πρωτοτυπήσουν” που πιστεύω πως η ειλικρινής και αγνή ζωγραφική αποτελεί καινοτομία και όχι το αντίστροφο. Το να αποκτήσει το έργο ενός καλλιτέχνη προσωπικό χαρακτήρα είναι αποτέλεσμα και όχι πρόθεση».

(Συνέντευξη στην Ελένη Ζυμαράκη)

Η Κοντογιαννοπούλου σπούδασε στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών (1995-2000) με καθηγητή τον Πάνη Ψυχοπαΐδη και παρακολούθησε το εργαστήριο αγιογραφίας για τρία χρόνια. Ζει και εργάζεται στην Αθήνα.

Αυτοπροσωπογραφία, 2007

Λάδι σε χαρτόνι, 16 x 14 εκ.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΚΟΤΣΟΛΑΚΟΣ (1966)

Ο Κοτσολάκος τελείωσε Αρχιτεκτονική και καταλαβαίνει πολύ καλά τη δομή των πραγμάτων και σ' αυτήν στηρίζει τη ζωγραφική του. «Επιμένω στη δομή γιατί με βοηθά να εντοπίσω τον διαφορετικό τρόπο περιγραφής από αυτόν του Μαυροΐδη. Μαθητής του Τσαρούχη εκείνος, κατά δική του ομολογία, έχει αφετηρία το οπτικό φαινόμενο που ορίζεται ή από το περίγραμμα ή από την πλαστική του φωτός και όχι από τη δομή. Η δομή δεν έχει να κάνει με την όραση αλλά με την αντίληψη. Έχει να κάνει με την κατασκευή, με τον σκελετό, με τη συναρμολόγηση και τη λειτουργία των πραγμάτων, συστατικά όλα αυτά της μορφής, που δεν ταυτίζεται όμως με το οπτικό φαινόμενο».

Έτσι ο Μαυροΐδης είναι περισσότερο ζωγραφικός και ο Κοτσολάκος περισσότερο χτίστης (όπως χτίστες ήταν οι δημιουργοί των ψηφιδωτών της Νέας Μονής της Χίου). Ο Μάκης Κοτσολάκος προσπαθεί παλεύοντας τη δομή να τη μετουσιώσει στην αίσθηση που του δίνουν τα πράγματα και δημιουργεί έτσι τις αληθινές, ωραίες ζωγραφίες του (Χρόνης Μπότσογλου, από τον κατάλογο της έκθεσης του Γεράσιμου Κοτσολάκου «Ζωγραφική», 16 Φωκίωνος Νέγρη, Αθήνα, 2018). Παράλληλα με τη ζωγραφική παρακολούθησε μαθήματα χαρακτηριστικής με καθηγητές τον Γιάννη Παπαδάκη και τον Γιάννη Γουρζή. Έργα του βρίσκονται σε ιδιωτικές συλλογές.

Πορτρέτο με ένταση στα μάτια, 2018

Λάδι σε μουσαμά, 24 x 18 εκ.

ΑΛΕΚΟΣ ΛΕΒΙΔΗΣ (1944)

Μαθητής ακόμα παρακολούθησε μαθήματα Ζωγραφικής κοντά στον Κώστα Μαλάμο και στον Αλέκο Κοντόπουλο. Σπούδασε Σκηνοθεσία Θεάτρου στο Université du Théâtre des Nations στο Παρίσι και Αρχιτεκτονική στην École d'Architecture του Πανεπιστημίου της Γενεύης.

Με την επιστροφή του στην Ελλάδα συμμετείχε στην ίδρυση, διεύθυνση και λειτουργία του βιβλιοπωλείου «Στροφή» (Αθήνα). Έχει ασχοληθεί συστηματικά με τον σχεδιασμό εξωφύλλων για βιβλία και την εικαστική επιμέλεια βιβλίων. Έχει φιλοτεχνήσει σκηνικά για το θέατρο και τοιχογραφίες σε ιδιωτικές κατοικίες. Παράλληλα με την καθαρά ζωγραφική δραστηριότητά του έχει ασχοληθεί με την έρευνα σε θέματα ζωγραφικής και έχει δημοσιεύσει σχετικά. Κατά τη διάρκεια του έτους 2021 εκλέχθηκε Τακτικό Μέλος της Ακαδημίας Αθηνών, στην προκηρυχθείσα έδρα της «Ζωγραφικής», στη Β' Τάξη των Γραμμάτων και των Καλών Τεχνών. Ζει και εργάζεται στην Αθήνα.

Μοντέλα στο ατελιέ, 2010-2013

Μικτή τεχνική σε καμβά, 250 x 240 εκ.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΜΑΚΡΗΣ (1955)

«**Η** ζωγραφική μου είχε πάντα άμεση σχέση με τη χειρονομία. Τον χορό του χεριού, δηλαδή, που εξωτερικεύει την αγωνία της ψυχής μπροστά στον τρόπο που της δημιουργεί η θέα ενός άδειου τελάρου προσπαθώντας να αποσπάσει μορφές από το άπειρο. Μόνο άδειο δεν είναι ένα λευκό τελάρο. Είναι ένα είδος αντικατοπτρισμού των αιώνιων ερωτημάτων της συνείδησης... Τα όνειρά μας ζωγραφίζουμε. Τα παιδικά μας όνειρα που έρχονται από τα βάθη του χρόνου και με έναν μαγικό τρόπο, που ούτε ξέρω ούτε θέλω να μάθω, προβάλλονται στο προσκήνιο με όχημα κάποια εικόνα ή ένα έντονο αίσθημα για κάποιο χρώμα της στιγμής».

Σπούδασε στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών (1975-1980) με καθηγητή τον Πάννη Μόραλη και συνέχισε τις σπουδές του στο Παρίσι στην École nationale supérieure des Beaux-Arts. Έργα του βρίσκονται σε μουσεία και ιδιωτικές συλλογές. Ζει και εργάζεται στην Αθήνα.

Η Λήδα, 2009

Λάδι σε μουσαμά,
98 x 36,5 εκ.

ΤΑΣΟΣ ΜΑΝΤΖΑΒΙΝΟΣ (1958)

«**Η** αυτοπροσωπογράφηση του καλλιτέχνη έχει βρει έναν μοναδικό ρυθμό, καθώς κινείται προς τα αρχέτυπα της παιδικής ηλικίας και της ωριμότητας, ανάμεσα στη μνήμη και τη μετάπλάσή της σε συνείδηση. Ο Μαντζαβίνος ξαναφέρει στη ζωγραφική τον μύθο και την ιερότητα και μας επανασυνδέει με μια εποχή κατά την οποία η Τέχνη υπήρχε για να ξορκίζει φόβους. Το βλέμμα του δεν διακρίνει ακαδημαϊκή και λαϊκή τέχνη, ευσεβιστική και βλάσφημη, παραδοσιακή και μοντέρνα. Το βλέμμα του ζωγράφου αδράχνουν ιστορίες - εικόνες που βγαίνουν από τα σπλάγχνα του».

(Γιώργος Μυλωνάς, 2021)

Ο Μαντζαβίνος σπούδασε Ζωγραφική στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών. Από το 1986 έως το 1996 δίδαξε ελεύθερο σχέδιο στη Σχολή Βακαλό. Έργα του βρίσκονται σε δημόσιες και ιδιωτικές συλλογές εντός και εκτός Ελλάδος. Ζει και εργάζεται στην Αθήνα.

Πορτρέτο ζωγράφου στο λούνα παρκ, 2003-2004

Λάδι σε μουσαμά, 130 x 130 εκ.

ΛΟΥΪΖΑ ΜΙΣΣΙΟΥ (1981)

«**Ο** χρόνος έδειξε για τη Λουΐζα ότι η ζωγραφική είναι ανάγκη και σανίδα σωτηρίας σ' έναν κόσμο ασαφή και όμορφο. Η ανάγκη της να εκφραστεί με το χρώμα και το σχέδιο είναι ο μπόσουλας για το ταξίδι της ζωής (είναι προνομιούχοι οι άνθρωποι που έχουν τη δυνατότητα να ζωγραφίζουν)».

(Τάσος Μαντζαβίνος, 2012)

Γεννήθηκε στην Κάτω Επισκοπή της Βόρειας Ηπείρου το 1981. Σπούδασε στη Σχολή Μαρμαρογλυπτικής της Τήνου (2000-2004) με καθηγητή τον Δημήτρη Μπέζα και Ζωγραφική στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών (2004-2012) με καθηγητές τον Χρόνη Μπότσογλου και τον Γιώργο Λαζόγκα. Την ίδια περίοδο μαθήτευσε στον Κώστα Παπανικολάου.

Σάρκα σε μαύρο φόντο, 2009

Λάδι σε χαρτόνι, 40 x 25 εκ.

ΤΑΣΟΣ ΜΙΣΟΥΡΑΣ (1963)

«**Η** δουλειά του ζωγράφου εστιάζει στα πρόσωπα, τα οποία ζωγραφίζει δυσανάλογα μεγάλα σε σχέση με τα σώματα, ίσως για να τους δώσει ακόμη μεγαλύτερη έμφαση. Τα ίδια τα σώματα διαστρέφονται, παραμορφώνονται, λυγίζουν, στρίβουν, ακροβατούν σε μια παρά φύσει ισορροπία. Μια άλλη μισουρική ζωγραφική ιδιαιτερότητα είναι οι δυσαναλογίες στην κλίμακα μεταξύ των πρωταγωνιστών των συνθέσεών του. Οι φιγούρες, μ' έναν τελείως παράδοξο τρόπο, μεγαλώνουν και μικραίνουν. Ο καλλιτέχνης μοιάζει να ζωγραφίζει εδώ και είκοσι χρόνια τη δική του εκδοχή της «Αλίκης στη Χώρα των Θαυμάτων» για ενήλικους, σκοτεινή και γοτθική. Ένας ζωγραφικός Tim Burton για σοβαρούς θεατές. Η ατμόσφαιρα, τα σκηνικά και τα κοστούμια, τρόπον τινά, άλλοτε μοιάζουν με ελισαβετιανές μπαρόκ συνθέσεις και άλλοτε παραπέμπουν σε κάτι εφιαλτικά σύγχρονο».

(Θανάσης Μουτσόπουλος, 2017)

Σπούδασε Ζωγραφική στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών με καθηγητές τον Δημήτρη Μυταρά, τη Ρένα Παπασιύρου, τον Πάννη Μόραλη, τον Δημήτρη Κούκο και τον Ζαχαρία Αρβανίτη. Απέσπασε υποτροφίες για όλα τα έτη των σπουδών του και αποφοίτησε με άριστα. Το 1987 συνέχισε τις σπουδές του, με υποτροφία του γαλλικού κράτους, στην École nationale supérieure des Beaux-Arts στο Παρίσι με καθηγητή τον Leonardo Cremonini και το 1988 απέσπασε υποτροφία του ελληνικού κράτους (Ι.Κ.Υ.) για την École nationale supérieure des Arts decoratifs του Παρισιού. Έργα του βρίσκονται σε δημόσιες και ιδιωτικές συλλογές εντός και εκτός Ελλάδος. Ζει και εργάζεται στην Αθήνα.

Σερβιτόρος σε καφενείο της Ομόνοιας, αρχές του εικοστού αιώνα, 1996

Λάδι σε χαρτόνι, 30 x 50 εκ.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΜΠΙΤΣΑΚΗΣ (1974)

«**Ε**κείνο που με κινητοποιεί στη ζωγραφική είναι η εμβληματικότητα του προσώπου, παρά η σχέση του προσώπου με μένα. Στ' αλήθεια τώρα, τι κοινό μπορεί να έχω με τη Σίσσυ που την έχω κάνει 100 φορές; Το "τουριστικό" του πράγματος με ενδιαφέρει... Επίσης, πιστεύω ότι μπορεί να παράγεται καλή τέχνη μόνο στον τόπο της που δεν μπορεί να αναγνωριστεί αλλού. Υπό τις κατάλληλες προϋποθέσεις, θα μπορούσε να συμβεί, ας πούμε πριν από μισό αιώνα ή, αντίστοιχα, μετά από 100 χρόνια. Θέλω να πω ότι δεν είναι κάτι που αυτονόητα συμβαίνει, αλλά είναι ζήτημα διαφόρων πραγμάτων. Και δεν το λέω από σύμπλεγμα επειδή δεν είμαι αναγνωρισμένος έξω. Αμα τύχει, έτυχε».

(Συνέντευξη στον Γιώργο Μυλωνά, 2023)

Ο Μανώλης Μπιτσάκης σπούδασε ζωγραφική στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών και το 2001, με υποτροφία του Ινστιτούτου της Δανίας στην Αθήνα, έμεινε δύο μήνες στην Κοπεγχάγη για ελεύθερη καλλιτεχνική εργασία. Έργα του ανήκουν σε ιδιωτικές συλλογές εντός και εκτός Ελλάδος. Ζει και εργάζεται στην Αθήνα.

Η Παρηγοριά, 2017

Ακρυλικό σε μουσαμά, 24 x 18 εκ.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΠΟΚΟΡΟΣ (1956)

«**Η** μνήμη είναι το μόνο μας εφόδιο στη ζωή. Η ζωγραφική σήμερα σ' αυτόν τον καιρό των πολλαπλών εικόνων είναι από μόνη της μian αντίσταση. Είναι αυτονόητο ότι αντιστέκεται στην πληθώρα των εικόνων. Αντιστέκεται επίσης, στον ρυθμό της ταχύτητας. Διότι η ζωγραφική θέλει χρόνο για να παραχθεί. Κι απ' την ώρα που παρήχθη δεν προσδοκά ν' αντικατασταθεί απ' το επόμενο έργο. Την αιωνιότητα αποζητά και την αλήθεια. Αντιστέκεται στο εφήμερο συνεχώς. Τη σώζει μέσα της. Βεβαίως, εδώ μπαίνει ένα άλλο ερώτημα. Αν μπορεί, εκτός απ' τον δημιουργό της, να σώζει και κάτι άλλο ή κάποιους άλλους. Εκεί, είναι η μεγάλη της επιτυχία».

(Συνέντευξη στον Πώργο Μυλωνά, 2018)

Ο Χρήστος Μποκόρος σπούδασε Νομικά στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης και Ζωγραφική στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών. Το 1992 του απονεμήθηκε το Μεγάλο Βραβείο του 24ου Διεθνούς Φεστιβάλ Ζωγραφικής στην Cagnes-sur-Mer στη Γαλλία, και ένα χρόνο αργότερα τιμήθηκε με το Βραβείο της Πόλης Saint-Paul-de-Vence στο πλαίσιο της 13ης Μπιενάλε Μεσογείου στη Νίκαια. Το 2016 αναγορεύτηκε επίτιμο μέλος της Ρωσικής Ακαδημίας των Τεχνών στη Μόσχα. Έργα του βρίσκονται σε δημόσιες και ιδιωτικές συλλογές εντός και εκτός της Ελλάδας. Ζει και εργάζεται στην Καστέλλα.

Μυρσίνη, 2008

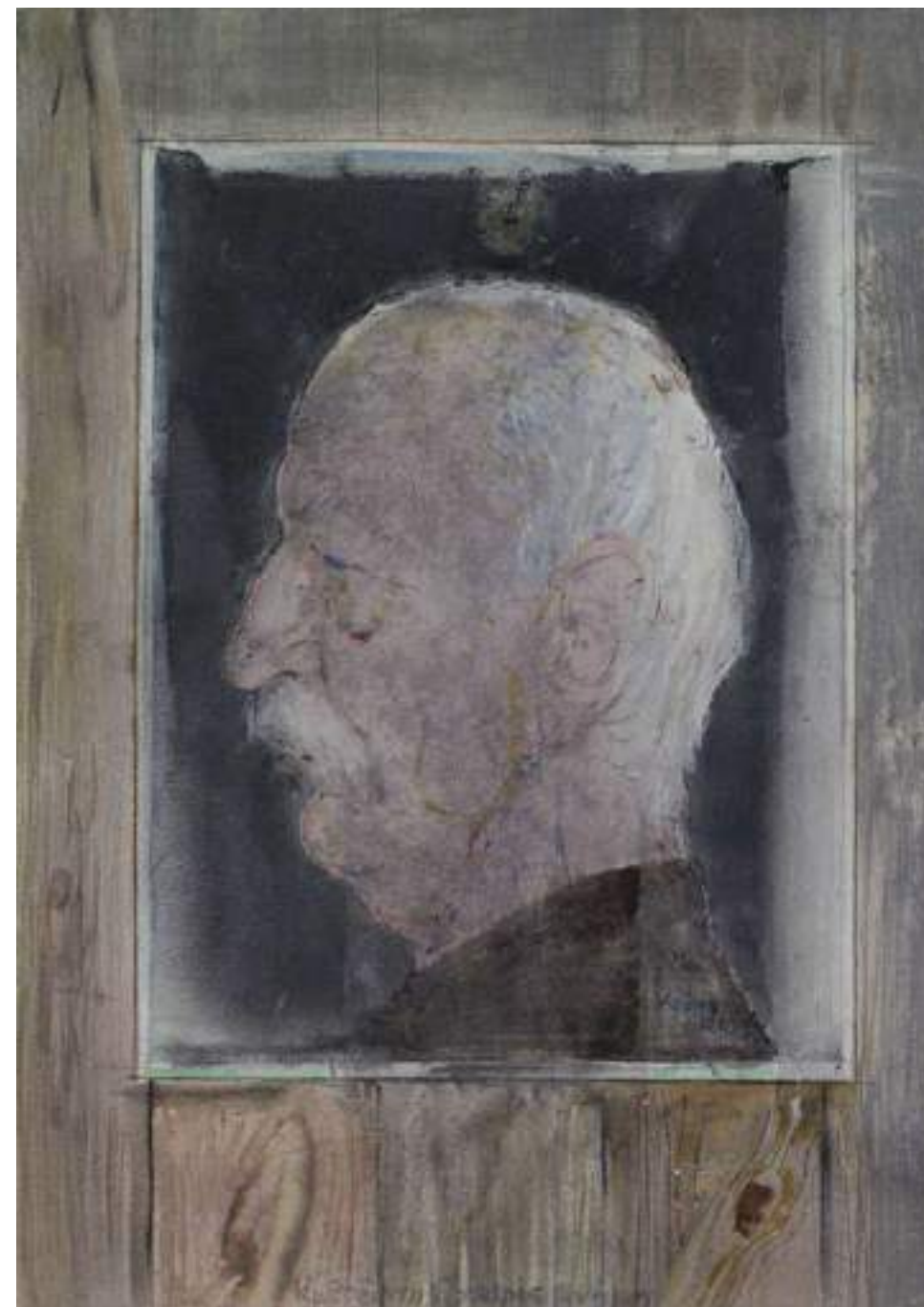
Χρώματα λαδιού σε λινό, 120 x 100 εκ.

ΧΡΟΝΗΣ ΜΠΟΤΣΟΓΛΟΥ (1941-2022)

Η παρουσία του Χρόνη Μπότσογλου είναι δεμένη με την καλλιτεχνική ιστορία του τόπου. Δεν είναι μόνο ότι υπήρξε δάσκαλος σε πολλούς και σημαντικούς δημιουργούς (το 1989 εκλέχτηκε καθηγητής στην Α.Σ.Κ.Τ., όπου διετέλεσε Πρύτανης από το 2001 έως το 2005 και δίδαξε ως το 2008). Είναι που πρότεινε και άφησε πλούσιο έργο από μια ζωγραφική σωματοποιημένη με απτικό χαρακτήρα. Μαθητής του Μόραλη, ο ζωγράφος επέλεξε τον Μπουζιάνη για Δάσκαλό του. Στην έκθεση του Αλίμου ο ζωγράφος «αυτοβιογραφείται» μέσα από δύο έργα, περισσότερα από κάθε άλλον καλλιτέχνη. Από τη «Νέκυια», την πολυπρόσωπη τελετουργική αναπαράσταση σε 26 έργα που δημιούργησε από το 1993 έως το 2000, παρουσιάζεται ως νεκρομάντης, αυτός που ανακαλεί στη μνήμη του τους νεκρούς. Στα έργα της τελευταίας περιόδου ανήκει ο «Καθρέφτης χωρίς μνήμη» με τον τίτλο εμφατικά να φανερώνει μια αγωνία του ζωγράφου. Από τον κριτικό ρεαλισμό, στα τέλη της δεκαετίας του '60, έως το τέλος, ο καλλιτέχνης καταδύθηκε στον εαυτό, προκειμένου να μιλήσει για τον άλλο.

Ο ίδιος μου είχε πει: *«δεν μπορώ να κάνω τίποτε άλλο από το να ξαναρχίζω από τον εαυτό μου».*

Καθρέφτης χωρίς μνήμη, 2009

Ακουαρέλα σε χαρτί, 34,5 x 29,5 εκ.

ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ (1970)

Σπούδασε στη Σχολή Καλών Τεχνών της Θεσσαλονίκης (1988-1989) και στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών (1989-1995) με καθηγητές τον Παναγιώτη Τέτση και τη Ρένα Παπασπύρου. Συνέχισε τις σπουδές του στην École nationale supérieure des Beaux-Arts στο Παρίσι με καθηγητή τον Vladimir Velickovic (1996-1998), με υποτροφία του Ιδρύματος Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης. Στην Ελλάδα έχει αποσπάσει το 1ο Βραβείο του Ιδρύματος Πάννη και Ζωής Σπυροπούλου (1995), το Βραβείο «Μελίνα Μερκούρη» του Υπουργείου Πολιτισμού (1998), το Βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών για νέο ζωγράφο κάτω των 40 ετών (2004), και στη Γαλλία το Grand Prix του διαγωνισμού Paul Louis Weiller του Institut de France (1997). Ζει και εργάζεται στην Αθήνα.

Χωρίς τίτλο, 2004
Λάδι σε μουσαμά, 180 x 170 εκ.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΠΑΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ (1975)

Σπούδασε ζωγραφική και χαρακτηριστική στην Α.Σ.Κ.Τ. Το 2014 τελείωσε το μεταπτυχιακό πρόγραμμα «Ψηφιακές Μορφές Τέχνης» (Α.Σ.Κ.Τ.) και το 2021 ανακηρύχθηκε διδάκτωρ του Τμήματος Μέσων, Επικοινωνίας και Πολιτισμού του Παντείου Πανεπιστημίου. Εκδίδει comics και zines από το 2000. Συνεργάζεται με την «Athens Review of Books» και με την Ολλανδική De Groene Amsterdammer. Είναι επίκουρος καθηγητής στο Τμήμα Εικαστικών Τεχνών και Επιστημών της Τέχνης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Έργα του υπάρχουν σε ιδιωτικές και δημόσιες συλλογές Ελλάδος και εξωτερικού.

Αυτοπροσωπογραφία, 2004

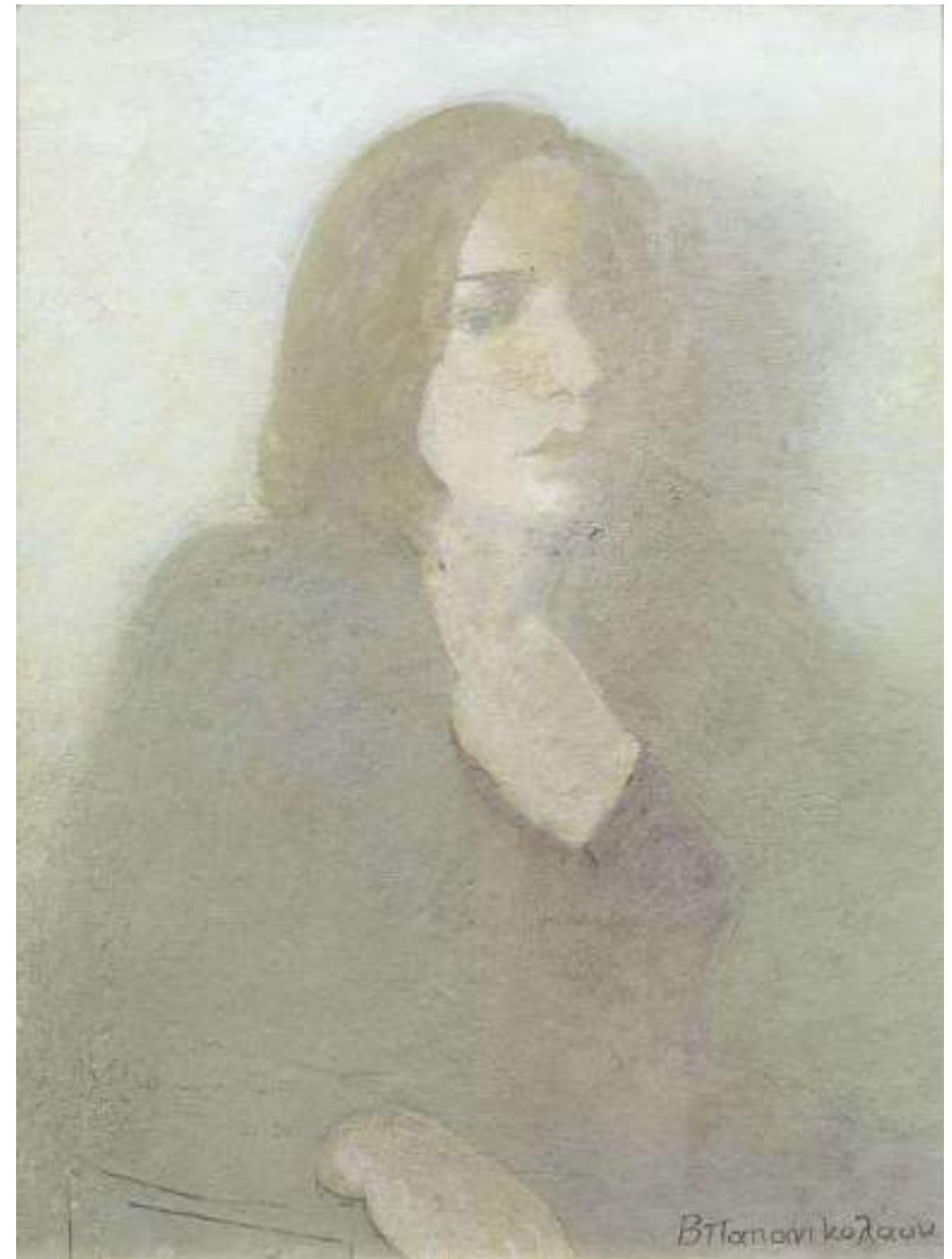
Λάδι σε μουσαμά, 21 x 17 εκ.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ (1968)

«**Ο** Βασίλης Παπανικολάου δε χρειάστηκε να προσπαθήσει πολύ για να καταφέρει αυτό που άλλοι ζωγράφοι αναζητούν σε ολόκληρη τη ζωγραφική τους διαδρομή και, στις περισσότερες μάλιστα φορές, τελικά δεν επιτυγχάνουν, ή ακόμη κι όταν επιτύχουν πέφτουν στην παγίδα της απλής μανιέρας... Ο Βασίλης Παπανικολάου δεν διστάζει ούτε δίστασε ποτέ. Από νωρίς αυτονομήθηκε, τη στιγμή που συνομήλικοί του, αλλά και μεγαλύτεροι ζωγράφοι, εγκλωβίζονται στη μίμηση και την αναπαραγωγή χιλιοειπωμένων αντιλήψεων... δεν ενδιαφέρεται να πείσει κανέναν. Το μόνο που τον απασχολεί είναι να παρουσιάσει εκείνο που ονειρεύεται, χωρίς δεσμεύσεις και περιορισμούς».

(Πάρις Τσεβάς)

Ο Παπανικολάου γεννήθηκε στην Άρτα το 1968. Αποφοίτησε το 2002 από την Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών, όπου σπούδασε Ζωγραφική με καθηγητή τον Χρόνη Μπότσογλου. Το 2003 κέρδισε το πρώτο βραβείο στον διαγωνισμό ευρωπαϊκής ζωγραφικής που οργάνωσε το Μουσείο Φρουσίρα. Έργα του βρίσκονται σε ιδιωτικές συλλογές και σε μουσεία εντός και εκτός Ελλάδος. Ζει και εργάζεται στην Αθήνα.

Προσωπογραφία της Ιουλίας, 2005

Αβγοτέμπερα σε ξύλο, 34,4 x 126 εκ.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ (1959)

«**Α**πό 15 χρονών ήξερα ότι θα γίνω ζωγράφος. Έπαιρνα το λεωφορείο από την Ελευσίνα για το αρχαιολογικό, όπου κι αντέγραφα ό,τι μου άρεσε. Αλλά και μέσα στην εκκλησία, έβλεπα τις ιστορίες κάτω από τα πόδια των Αγίων, τα τοπία, το σχόλιο που γινόταν μέσα στην εικονογραφία. Όταν άρχισα να κάνω σχέδια για να περάσω στην Καλών Τεχνών, διαπίστωσα το εξής στη βυζαντινή ζωγραφική: Μπορείς να δεις μια εικόνα φορητή ή μια τοιχογραφία από απόσταση 200 μ. και ν' αναγνωρίσεις ότι είναι βυζαντινή. Αυτό δεν το είχα ξαναδεί σε καμία άλλη τέχνη. Μου είχε κάνει εντύπωση πώς περιγράφει την ψυχή του θεάσθαι. Η ζωγραφική εκεί είναι σαν μουσική, τη νιώθεις, είσαι μέσα στο έργο και συντελείται κάτι σωματικό και πνευματικό μαζί... Η εικόνα είναι πολύ ισχυρή, πόσο μάλλον όταν είναι χειροποίητη. Γίνεται με τον ίδιο τρόπο, που γινόταν πάντα. Έχει δηλαδή και την αρχαία τελετουργία μέσα της, όσο συνειδητά την τηρεί κάποιος. Μοιάζει με το ψωμί».

(Συνέντευξη στον Πώργο Μυλωνά, 2017)

Ο Παπανικολάου σπούδασε Ζωγραφική στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών με καθηγητές τον Πάννη Μόραλη και τον Δημήτρη Μυταρά. Έργα του ανήκουν σε ιδιωτικές και δημόσιες συλλογές. Ζει και εργάζεται στην Αθήνα και στον Γαλατά του Πόρου.

Βάντα, 1985

Λάδι σε μουσαμά, 50 x 39,8 εκ.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΠΑΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ (1951)

«**Δ**ουλεύοντας αρκετά, με μνήμες της ελληνικής αλλά και της παγκόσμιας παράδοσης, ο Κώστας Παπατριανταφυλλόπουλος δεν εκβιάζει τη νεωτερικότητα στη ζωγραφική του. Θα ισχυριζόμουν μάλιστα ότι παραβλέπει σκοπίμως κάθε ιδεολόγημα περί μοντέρνου, γιατί ενδιαφέρεται με διάκριση για τη ζωγραφική ως συνεχή δοκιμασία και μόνο. Ρεαλιστής, χωρίς να καταντά στεγνά περιγραφικός, φτάνει να βλέπει με τα δικά του μάτια. Και με τα έργα που εκθέτει μας μετακενώνει τη συγκίνηση του βλέμματός του».

(Δημήτρης Παυλόπουλος, 2005)

Σπούδασε Ζωγραφική στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών με καθηγητή τον Πώργο Μαυροΐδη και Αγιογραφία με καθηγητή τον Κωνσταντίνο Ξυνόπουλο. Συνέχισε τις σπουδές του στην École nationale supérieure des Beaux-Arts στο Παρίσι με καθηγητή τον Pierre Carron, με υποτροφία του γαλλικού κράτους. Στην ίδια σχολή παρακολούθησε μαθήματα Χαρακτικής. Έργα του βρίσκονται σε μεγάλες συλλογές της Ελλάδος. Ζει και εργάζεται στην Αθήνα.

Νεανικό πορτρέτο του ποιητή Νίκου Καββαδία, 2005

Λάδι σε μουσαμά, 40 x 30 εκ.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΡΟΡΡΗΣ (1963)

« **Δ**εν είμαι κάποιος ο οποίος αντιδρά στα πολιτικά και κοινωνικά γεγονότα αμεσότατα. Από την άλλη όμως, πιστεύω ότι απ' τη στιγμή που κάνεις ένα πορτρέτο είναι μια πράξη πολιτική υπό την εξής έννοια: σε μια εποχή μαζικότητας κι εξαφάνισης του προσώπου το να επιμένει κανείς να ζωγραφίζει, να αναδεικνύει ένα πρόσωπο είναι πράξη πολιτική· το να επιμένει δηλαδή κανείς να ζωγραφίζει τη μοναδικότητα του προσώπου και του πολίτη. Και μάλιστα ένα πρόσωπο χωρίς πούδρα, χωρίς φτιασίδια. Τα πρόσωπα που χρησιμοποιώ στα μεγάλα τελάρα δεν είναι τυχαία. Επελέγησαν μετά από πολλή σκέψη και παρατήρηση. Αφέθηκα να "υποστώ" την επίδρασή τους. Και εάν η επίδραση που ασκούνε επάνω μου λέει ότι εδώ έχουμε μια ύλη που είναι ικανή να τραβάει το μάτι τρεις μήνες, τότε αποφασίζω να συνεχίσω».

(Συνέντευξη στον Γιώργο Μυλωνά, 2016)

Ο Ρόρρης σπούδασε Ζωγραφική στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών με καθηγητές τον Παναγιώτη Τέτση και τον Γιάννη Βαλαβανίδη. Συνέχισε τις σπουδές του στην École nationale supérieure des Beaux-Arts στο Παρίσι με καθηγητή τον Leonardo Cremonini (1988-1991) με υποτροφίες του Ιδρύματος Βασίλη και Ελίζας Γουλανδρή και του Κοινοφελούς Ιδρύματος Αδελφών Π. Μπάκαλα. Συνεργάστηκε με το Κέντρο Γραμμάτων και Τεχνών «Αποψη» (1996-2002) και από το 2002 συνεργάζεται με την Ομάδα Τέχνης «Σημείο», διδάσκοντας ζωγραφική. Το 2001 τιμήθηκε από την Ακαδημία Αθηνών με το Βραβείο για νέο ζωγράφο κάτω των 40 ετών. Το 2006 το Κοινοφελές Ίδρυμα Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης τού απένειμε τιμητική διάκριση για το έργο του. Ζει και εργάζεται στην Αθήνα.

Ανδρονίκη, 2013
Λάδι σε μουσαμά, 75 x 65 εκ.

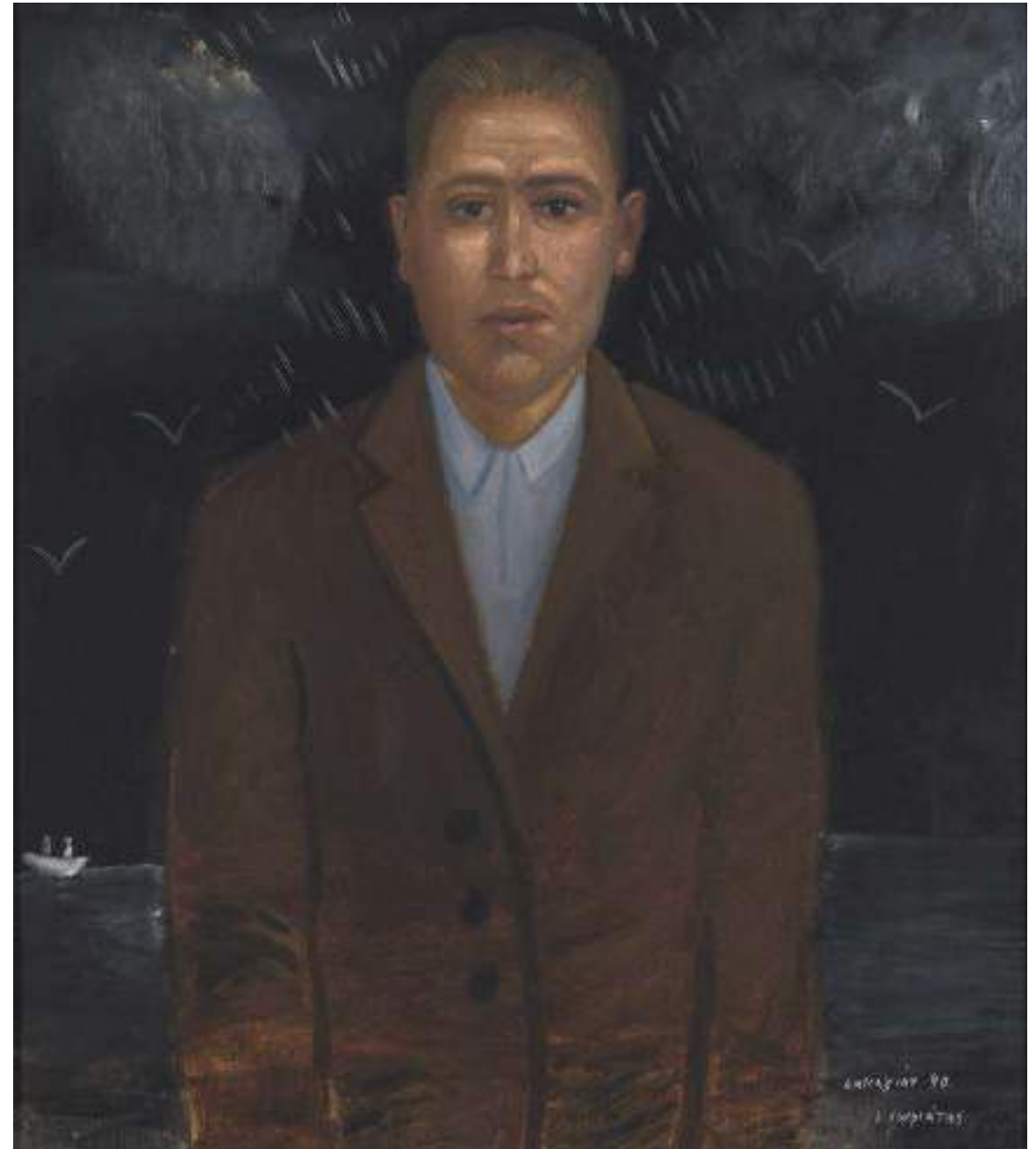

ΕΔΟΥΑΡΔΟΣ ΣΑΚΑΓΙΑΝ (1957)

Το βάπτισμά του στην Τέχνη ο Εδουάρδος Σακαγιάν τ' οφείλει σε έναν πρόγονό του. Σε περίοπτη θέση στο πατρικό της Θεσσαλονίκης δέσποζε το πορτρέτο ενός προπάππου από το χέρι κάποιου βενετού ζωγράφου. «Στα 14 μου χρόνια που ήθελα να γίνω ζωγράφος, θυμάμαι ότι με προβλημάτιζε πολύ αν το πορτρέτο αυτό είναι ζωγραφική ή φωτογραφία. Και κοιμόμουν και σκεφτόμουν τι σπουδαίο θα ήταν να μπορώ να κάνω το ίδιο καλά τα πορτρέτα των γονιών μου» ομολογεί σε συνέντευξή του. Μπορεί το έργο αυτό να έγινε ο σπόρος για την εξέλιξή του, αλλά δεν τον έβαλε σε ράγες. Το ανήσυχο βλέμμα του Σακαγιάν αναζήτησε μες στον χρόνο τη ριζικώς άλλη προοπτική. Αυτό που η κοινωνία, από τους χρόνους της Αναγέννησης, έδωσε ξανά ιδιαίτερη σημασία στο πρόσωπο, και άρχισε μια παραγωγή πορτρέτων, δηλαδή προσωπογραφιών, ο ζωγράφος θέλησε να το ξαναγράψει. Να χωρέσει στη διάσταση του τελάρου την ίδια την κοινωνία.

(Γιώργος Μυλωνάς, 2023)

Σπούδασε Ζωγραφική στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών με καθηγητές τον Δημήτρη Μυταρά και τον Γιάννη Μόραλη. Συνέχισε τις σπουδές του με την υποτροφία «Σπυρίδων Βικάτος» της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών στην École nationale supérieure des Beaux-Arts στο Παρίσι με καθηγητή τον Leonardo Cremonini. Έχει αποσπάσει διάφορα βραβεία ζωγραφικής κι έργα του ανήκουν σε δημόσιες και ιδιωτικές συλλογές εντός και εκτός Ελλάδος. Ζει και εργάζεται στην Αθήνα και στο Παρίσι.

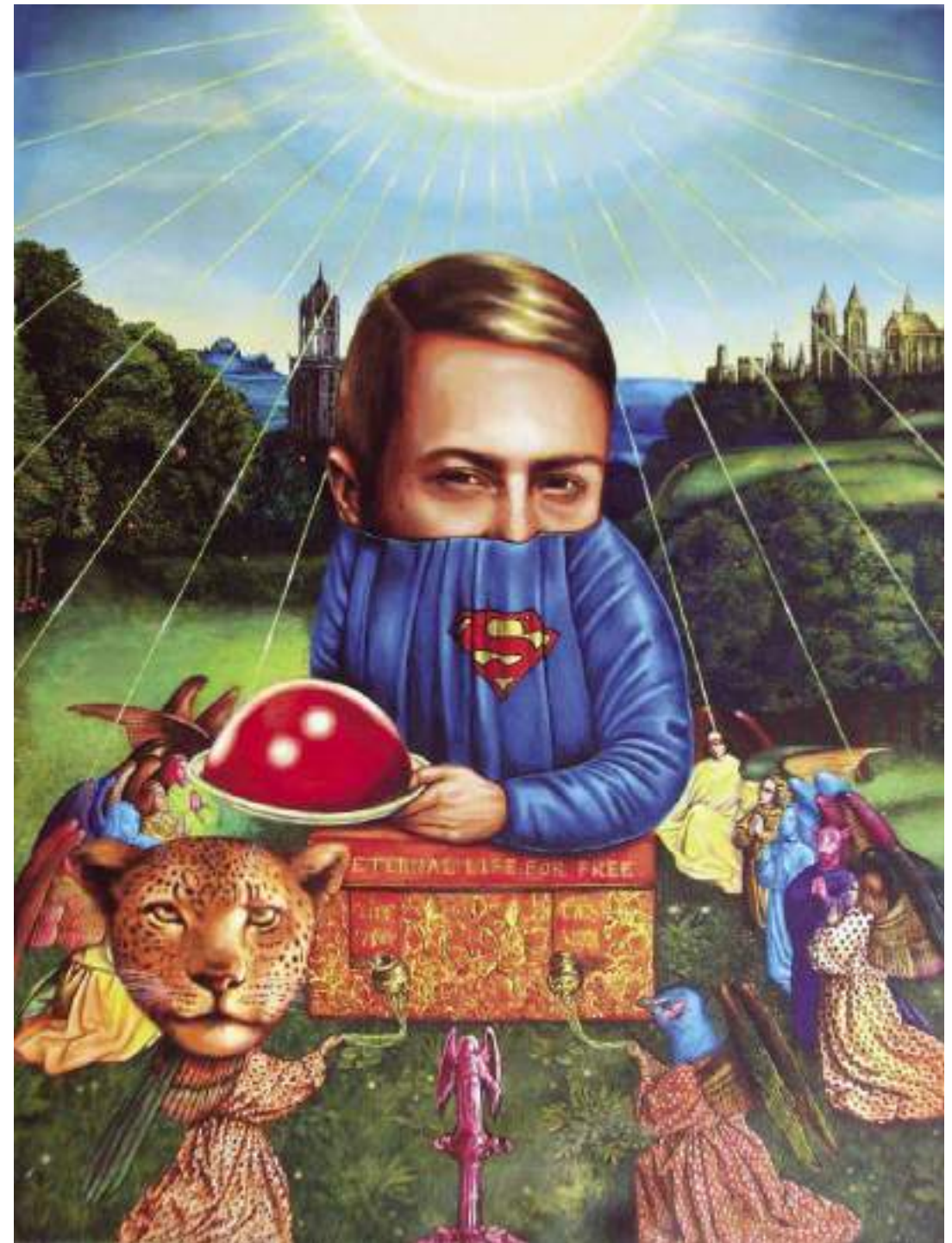
Ο χωριάτης, 1990
Λάδι σε μουσαμά, 66,7 × 58,7 εκ.

ΝΙΚΟΣ ΣΙΣΚΟΣ (1974)

«**Σ**αν προεκτάσεις από ταινίες του Tim Burton, με αναιμικές ή εμφανείς συγγένειες με την pop κουλτούρα των κόμικς, της εικονογράφησης, του πανκ κινήματος, του pulp fiction, της παραφιλολογίας, του εκλαϊκευμένου παραμυθιού, της λογοτεχνίας του φανταστικού και της *ambience music*, τα έργα του Νίκου Σίσκου επιδρούν αφυπνιστικά και υπνωτιστικά. Υποβάλλουν και διεγείρουν. Συνθέτουν φαντασίες με κοστούμια του 16ου αιώνα, με ήρωες του Λούις Κάρολ, με αντηχήσεις από την αισθητική των *Pierre et Gilles*, με κεφάλαια από γερμανικά παραμύθια του Μεσαίωνα και σκιές από Μαντόνες της Αναγέννησης. Αυτός ο υβριδικός κόσμος του Νίκου Σίσκου αποκαλύπτεται σαν ένα παλίμψηστο φαντασιώσεων και σαν ένας διαρκής κήπος κρυφών επιθυμιών που δραπετεύουν».

(Νίκος Βατόπουλος, 2015)

Το 2006 αποφοίτησε με άριστα από την Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών με καθηγητές τον Δημήτρη Σακελλίωνα και τον Γιώργο Καζάζη ως υπότροφος της Α.Σ.Κ.Τ. Το 2007 βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών. Ζει και εργάζεται στην Αθήνα.

The Secret of Eternal Life, 2012

Ακρυλικό σε μουσαμά, 85,5 x 64 εκ.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΤΑΒΕΡΗΣ (1973)

«**Ο** Αντώνης Στάβερης είναι ιεροφάντης του χρωστήρα. Τα αστικά τοπία του, ημερήσια ή νυχτερινά, καταυγάζουν από τη λαμπρότητα των κροκάτων κίτρινων, τη μέθη των πυρακτωμένων πορφυρών, την ένταση του λαζουρίτη. Γνωστές ή άγνωστες αθηναϊκές απόψεις μετουσιώνονται από την ένταση ενός χρωματικού κρεσέντο, σαν το *allegro* ενός μουσικού κονσέρτου. Ο ζωγράφος, γνωρίζοντας ότι το χρώμα είναι η πεμπτουσία της ζωγραφικής, απλοποιεί τα σχήματα, επιτρέποντας σε αυτό να επιδείξει αυτόνομα τη δύναμή του. Τα αθηναϊκά τοπία μετουσιώνονται σε σκηνικά από άγνωστες όπερες, όπου το φως λούζει με έναν μεταφυσικό χρωστήρα γη και ουρανό. Ενώ σχεδόν παντού υπάρχει κάποια ανθρώπινη παρουσία, είναι ο χώρος που κανοναρχεί. Το αστικό τοπίο δημιουργεί την ιδιαίτερη ατμόσφαιρα μιας υψηλής μουσικής κλίμακας, όπου ο ανθρώπινος παράγοντας κρατά τις χαμηλές νότες».

(Νίκος Μηλιώνης, 2017)

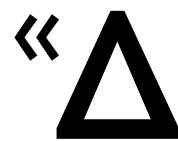
Ο Στάβερης σπούδασε στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών με καθηγητή τον Δημήτρη Μυταρά. Σημαντική και η μαθητεία του στο εργαστήριο του Vladimir Velickonic, στη Σχολή Καλών Τεχνών του Παρισιού (πρόγραμμα Erasmus, 1998). Από το 2001 έως το 2009 συνεργάστηκε με την Ομάδα Τέχνης «Σημείο» και την επόμενη χρονιά κέρδισε το Βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών για νέο ζωγράφο κάτω των 40 ετών. Ζει και εργάζεται στην Αθήνα και στο Βερολίνο.

David's room, 2022

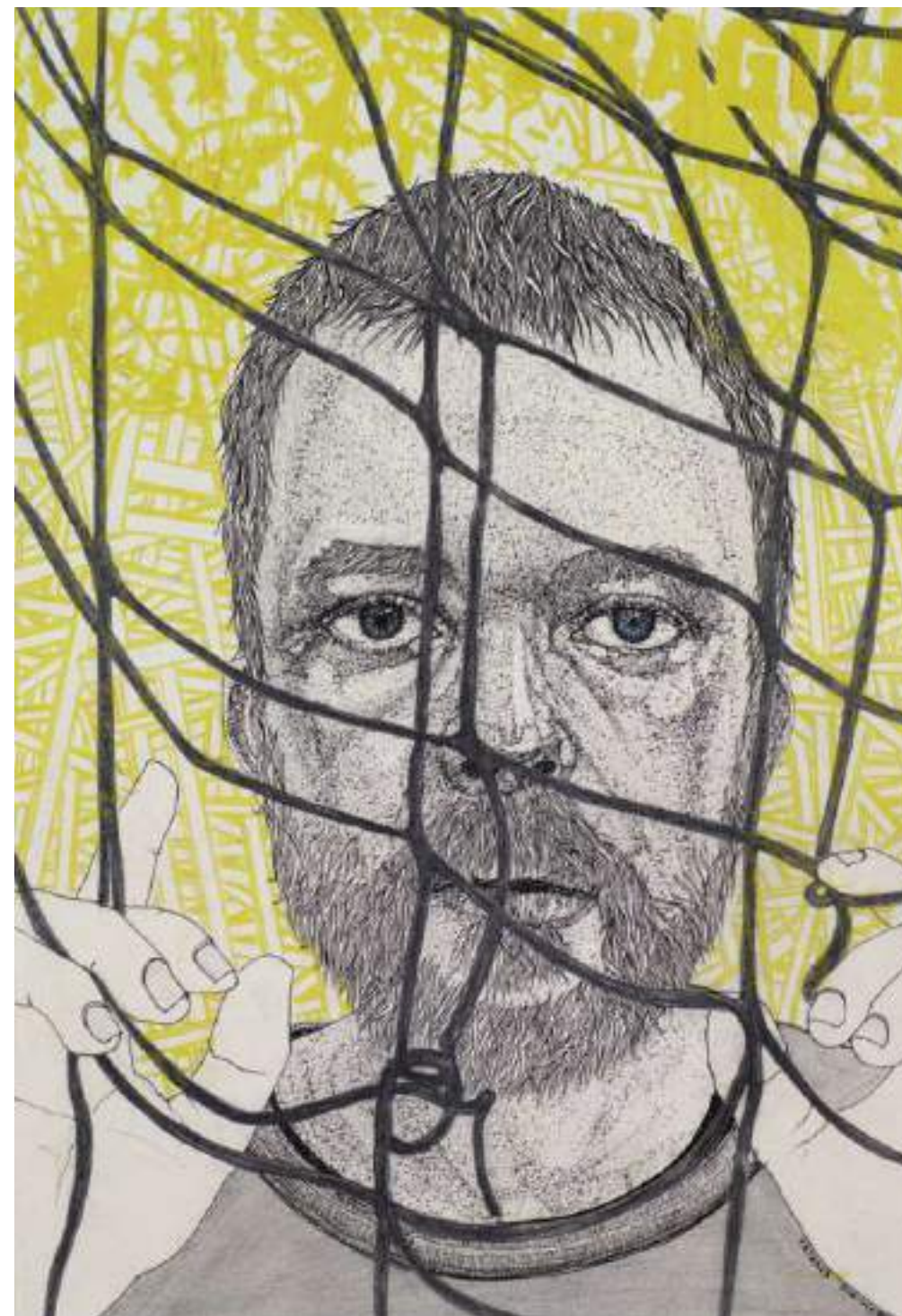
Ακρυλικό σε μουσαμά, 145 x 110 εκ.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΑΤΑΡΗΣ (1975)

« εν αρκείται στη ζωγραφική επιφάνεια, εμπλέκεται δραστικά στον χώρο εννοώντας την εικαστική του πράξη ως ελεύθερη ανάπτυξη συνειρμών, συσχετισμών και αλληλεπιδράσεων στη χωρική συνθήκη» (Θάνος Σταθόπουλος).

Σπούδασε Ζωγραφική στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών με καθηγητή τον Δημήτρη Μυταρά και Χαρακτική με καθηγητή τον Γιώργο Μήλιο. Το 2002 έλαβε υποτροφία από το Ι.Κ.Υ. για να συνεχίσει τις σπουδές του στο Πανεπιστήμιο του Middlesex, στο Λονδίνο. Ζει και εργάζεται στην Αθήνα.

Αυτοπροσωπογραφία, 2010

Μολύβι και μελάνι σε χαρτί, 28,5 x 19,5 εκ.

ΑΛΕΚΟΣ ΦΑΣΙΑΝΟΣ (1935-2022)

«**Ό**ταν αποφάσισα να ζωγραφίσω τον Ελύτη, παιδευτήκα κάμποση ώρα και όταν είδε αυτό που έφτιαξα δεν του άρεσε καθόλου. “Τι είναι αυτό; Δεν μπορείς να με πιάσεις καθόλου” μου είπε. Συνέχισα την προσπάθειά μου, έκανα τέσσερα-πέντε σχέδια ακόμα, αλλά τίποτα δεν του άρεσε. Μού λεγε “κάνεις το χαβά σου”. Δίκιο είχε, αλλά εγώ έτσι τον έβλεπα!... Ο Τσαρούχης ήταν κάτι παραπάνω από δάσκαλος. Δεν τον ενδιέφερε να σου διδάξει αυτά που έκανε αυτός για να τον μιμηθείς, αλλά αντιθέτως σου άνοιγε δρόμους για να ανακαλύψεις τον εαυτό σου... Το παν είναι να είσαι αληθινός και να έχεις το γνώθι σαυτόν. Σε οδηγεί ένα ένστικτο και λες έτσι μπορώ να ζωγραφίσω εγώ, δεν μπορώ να ζωγραφίσω αλλιώς. Νομίζω ότι έτσι είναι η αλήθεια της Τέχνης, να δημιουργείς όπως μπορείς εσύ και όχι όπως σου έχουν μάθει σε κάποια σχολή».

(Συνέντευξη στον Γιώργο Μυλωνά, 2016)

Κολυμβητής

Λάδι και χρυσομπογιά σε μουσαμά, 34,5 × 30 εκ.

ΜΑΡΙΑ ΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ (1964)

«**Π**ώς ορίζουμε το ακαδημαϊκό; Αν μου πείτε ότι είναι το "θέμα", δηλαδή η θάλασσα, θα σας απαντούσα ότι αν παρατηρήσεις το έργο από κοντά, θα δεις ότι φαίνεται ρεαλιστικό, αλλά στην πραγματικότητα δεν είναι. Το αποτέλεσμα της θάλασσας είναι παραστατικό, αλλά η διαδικασία είναι τελείως διαφορετική. Αυτό γίνεται με το "τυχαίο", με το οργανωμένο τυχαίο όπως το λέω για να μην παρεξηγηθώ. Μιλώ για μια τεχνική που έχουν χρησιμοποιήσει δημιουργοί πολύ πριν από εμένα, ο Πόλλοκ ή ο Μπέικον για παράδειγμα, όπου με το τυχαίο προσπαθούσε να βγάλει κάτι που όσο και να δουλεύεις το πινέλο, δεν πρόκειται να δώσει την αίσθηση της πραγματικότητας. Κι εγώ επαναλαμβάνω πολλές φορές και σε πολλά στρώματα χρώματος τη διαδικασία αυτή ώστε να πετύχει το αποτέλεσμα που θεωρώ συμβατό με την αίσθηση που θέλω να δώσω... Όλη μου η δουλειά είναι έτσι, γιατί με εξυπηρετεί και μπορώ να παίξω με το κομμάτι της κίνησης και βέβαια, το φως».

(Συνέντευξη στον Πώργο Μυλωνά, 2018)

Η Φιλοπούλου σπούδασε ζωγραφική στην École Nationale Supérieure des Beaux-Arts στο Παρίσι, με δάσκαλο τον Leonardo Cremonini. Έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στην ίδια σχολή, με υποτροφία της γαλλικής κυβέρνησης (λιθογραφία με δάσκαλο τον Abraham Hadad). Έργα της βρίσκονται σε συλλογές και μουσεία στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Ζει και εργάζεται στην Αθήνα.

Αυτοπροσωπογραφία, 1986

Τέμπρα σε χαρτόνι, 34 x 49 εκ.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΧΑΔΟΥΛΟΥ (1980)

«**Η** Κατερίνα Χαδουλού έχει κατακτήσει μια ωριμότητα στο σχέδιο με την οποία είναι σε θέση να αξιοποιεί ένα ευρύτατο ανθολόγιο αναφορών. Στην εικαστική διαδρομή της αναφέρονται ιστορίες φαντασίας, θρύλοι και δοξασίες, μορφές παράδοξης, σύμβολα ιερά, τέρατα και νεράιδες, περίεργα ξωτικά και πρωτόγονα ξάνα, νύμφες και Τρίτωνες, ημίθεοι και θνητοί, απόηχοι από παραμύθια που καταχώνιασε ο χρόνος και ξέβρασε η θάλασσα».

(Νίκος Βατόπουλος, 2019)

Η Χαδουλού σπούδασε Ζωγραφική στο ΣΤ΄ εργαστήριο με δάσκαλο τον Τρ. Πατρασκίδη. Από το 2007 ξεκίνησε και να εργάζεται ως εικονογράφος. Έχει συνεργαστεί με τους περισσότερους εκδοτικούς οίκους και έχει εικονογραφήσει πάνω από 70 τίτλους. Έχει βραβευτεί για το εικαστικό της έργο και τις εικονογραφήσεις της στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Ασημί αγκράφα, 2019

Μολύβι σε χαρτί, 44 x 34 εκ.

ΣΑΝΤΡΑ ΧΡΗΣΤΟΥ

«**Ε**νώ φαίνεται ότι απλώς καταγράφει ή ταξινομεί το μικρόκοσμο των μορφών της χωρίς να επεμβαίνει στην ιδιωτική τους ζωή, την ίδια στιγμή σκηνοθετεί μία αινιγματική παράσταση με μικρές ανθρώπινες ιστορίες φτιαγμένες από αναμνήσεις, όνειρα και κρυφές επιθυμίες. Χρησιμοποιεί το λεξιλόγιο και τις συμβάσεις της μοντέρνας Τέχνης χωρίς να αισθάνεται ότι τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά ενός πορτρέτου απειλούν την ελευθερία της προσωπικής έκφρασης, όπως συμβαίνει με τους υπέρμαχους του μεταπολεμικού μοντερνισμού. Και από την άλλη πιστεύει ότι κάθε πορτρέτο αποκαλύπτει κάτι από τον προσωπικό κόσμο του μοντέλου και του ζωγράφου, ακόμη και του θεατή, χωρίς όμως να διεκδικεί τη διατύπωση μιας μονοδιάστατης, απόλυτης αλήθειας, όπως συμβαίνει με τους τυπικούς εκπροσώπους του παραδοσιακού ρεαλισμού. Η ειλικρίνεια και η αξία αυτών των έργων της Χρήστου μετρώνται με τη δύναμη που έχουν να μας εκπλήσσουν. Όχι ως μία επιφανειακή, "νεωτεριστική" προσέγγιση στο πορτρέτο, αλλά ως μια διεισδυτική ματιά στις κατακτήσεις και στους προβληματισμούς της σύγχρονης ρεαλιστικής ζωγραφικής».

(Γ. Λεβούνης, 2006)

Η Χρήστου σπούδασε Ζωγραφική στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών με καθηγητές τον Δημήτρη Μυταρά, τον Γιώργο Μαυροΐδη, τον Γιάννη Μόραλη, τον Ηλία Δεκουλάκο και τον Νίκο Κεσσαλή. Ζει και εργάζεται στην Αθήνα.

15 πορτρέτα - Κάνναβος του Δία Ι, 1996-2006

Λάδι σε μουσαμά, 120 x 120 εκ.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΗ ΦΕΛΙΟΥ ΣΤΟΝ ΓΙΩΡΓΟ ΜΥΛΩΝΑ

Χώρος Τέχνης 16 Φωκίωνος Νέγρη, Δεκέμβριος 2014

Στην Κυψέλη (Φωκίωνος Νέγρη 16) φιλοξενείτε και παρουσιάζετε όψεις μιας από τις πλέον σημαντικές συλλογές σύγχρονης ελληνικής ζωγραφικής. Πώς πήρατε το μικρόβιο του «συλλέγειν»;

Άρχισα να αγοράζω έργα το '85. Μ' ενδιέφερε μόνο η ζωγραφική. Όταν ξεκίνησα, το ρεύμα για έναν συλλέκτη δεν ήταν ευνοϊκό. Χωρίς να θέλω να μπω σ' αυτήν την αντιπαράθεση, κάτι μέσα μου έλεγε να επιμείνω στη ζωγραφική παρά τον συρμό. Μόλις άρχισε να συγκεντρώνεται μια κρίσιμη σε αριθμό ποσότητα έργων, κάποιοι μου έλεγαν «κάνεις λάθος». Με ρωτούσε πολλός κόσμος αν έχω διαβάσει ή αν πρέπει να συμβουλευτώ κάποιον «ειδικό». Ενοχλούσε, βλέπεις, αυτού του είδους η ζωγραφική. Θυμάμαι ο Πώργος Ρόρρης μονολογούσε: «Μπράβο ρε Σωτήρη, που αγοράζεις!» Κι αυτό το έλεγε με μια συστολή, επειδή είναι ακέραιος χαρακτήρας. Η απάντηση, όμως, ήταν πάντοτε ξεκάθαρη: αυτό μου αρέσει, αυτό επιλέγω. Στην ερώτηση τώρα, γιατί αυτούς τους δημιουργούς κι όχι άλλους, αυτό που μπορεί να λεχθεί είναι ότι αυτοί μου «μιλούσαν», αυτοί μου είπαν «κάτι». Ήταν μια αλληλοτροφοδοτούμενη διαδικασία.

Και η σχέση με την Τέχνη; Μήπως από κρυφό απωθημένο να γίνετε ζωγράφος;

Προτού αρχίσω ν' αγοράζω, μ' ενδιέφερε να διαβάζω για τη ζωγραφική. Μ' ενδιαφέρει, σε βαθμό τρέλας, η ζωή των μεγάλων δημιουργών, όπως για παράδειγμα του Βαν Γκογκ. Όταν έπιανε τους πίνακες με τις πατάτες κι έλεγε πρέπει τα έργα να μυρίζουν πατάτες, με είχε συγκλονίσει! Κάποια στιγμή, λοιπόν, όταν η οικονομική μου κατάσταση το επέτρεψε, άρχισα να σκέφτομαι πώς θέλω να διαχειρίζομαι τον ελεύθερο χρόνο μου. Πριν πάω στους πίνακες βέβαια, δεν ήμουν στα καμπαρέ. Αν και είμαι «αλήτης ολκής», η διαχείριση του χρόνου έχει να κάνει με τη δουλειά μου αλλά και με την αίσθηση που έχω για την ελευθερία ή, αν θες, με το τι κάνω εδώ, γιατί βρίσκομαι εδώ. Κάποια στιγμή μπορεί να μου πει η ζωή «χαίρετε», αλλά εκείνη την ώρα εγώ θα είμαι έτοιμος, με την έννοια ότι έχω χαρεί πολύ. Η διάθεση του

ελεύθερου χρόνου ήταν κομμάτι της ζωής μου από τότε που έμαθα να παίζω, έστω κι αν δεν έκανα αυτήν την ανάλυση. Ίσως να είμαι τυχερός, γιατί όντας παιδί μεγαλωμένο στην επαρχία, είχα την τύχη να είμαι μαθητής στην Παιδαγωγική Ακαδημία, στην Τρίπολη. Το σχολείο αυτό, τηρουμένων των αναλογιών, ήταν το Ήττον της Ελλάδος. Έχω, λοιπόν, την εντύπωση ότι αυτή η αγωγή στον τόπο μου υπήρξε καταλυτική.

Με ποιο κριτήριο, λοιπόν, στήσατε τη συλλογή;

Δεν αγοράζω έργα ξένων. Έχω μόνο έργα ελληνικής Τέχνης· αυτό εξηγείται εν μέρει, γιατί, γυρίζοντας πίσω στον χρόνο, σχεδόν κάθε έργο είναι και μια «αναφορά» σε μια ομορφιά που ήθελα να την έχω, να τη βλέπω, να με «περιβάλλει». Δεν λέω την «αλητεία» που θα μπορούσε να ειπωθεί ότι από την ομορφιά φτάνουμε στο «αγαθό» των αρχαίων, πάντως εμένα μου έλεγε «κάτι». Όσες φορές γυρίζω πίσω, αυτό που βλέπω σαν ενοποιητικό στοιχείο της συλλογής, είναι η ματιά μου· εν τέλει, είμαι εγώ.

Θα μπορούσατε να ξεχωρίσετε κάποιο από τα έργα;

Δύσκολα το μπορώ. Για μένα όλα έχουν μια μοναδικότητα. Τώρα, ας πούμε, θυμάμαι το «Χωράφι με τις ελιές», ένα από τα πρώτα έργα που αγόρασα από τον Κώστα Παπανικολάου. Στην πραγματικότητα, ανασύρω εντός μου τα έργα ανάλογα με τη διάθεση της στιγμής· τα φέρνω με πολλή τρυφεράδα στο κεφάλι μου. Συχνά τα μεταφέρω, δηλαδή τα πηγαίνω στο σπίτι, στο γραφείο, στις Σπέτσες στο εξοχικό, θέλω να «πέφτω» επάνω τους. Αλλιώς, δεν έχει νόημα να «χώνονται» τα έργα επάνω στους τοίχους.

Στην Κυψέλη παλιότερα, σε ένα πολύ μικρό διαμέρισμα που είχαμε, τυλίγαμε και ξετυλίγαμε τη «Νέκυια». Φαντάσου ένα σμάρι ανθρώπων σε έναν μικρό χώρο να περιβάλλει, όχι μόνο τα έργα, αλλά τον ίδιο τον Μπότσογλου, που με συστολή μιλούσε γι' αυτά, ή τον Μαρωνίτη ν' αφηγείται τον χορό του Ελπήνορα κι άλλα περιστατικά της Νέκυιας. Μοναδική εμπειρία! Όταν την απέκτησα, τότε ένιωσα ότι η σειρά αυτή των έργων ήταν και κάτι άλλο, ήταν η σπονδυλική στήλη μιας «συλλογής».

Στην «Αρκαδία» (σ.σ. όπως αναφέρεται η συλλογή) δίνετε συχνά «βήμα» στους ίδιους τους δημιουργούς κι έχουν την ευκαιρία μιας προσωπικής σχέσης με το κοινό.

Οφείλω πολλά στους φίλους μου τους ζωγράφους, γιατί υπήρξαν στιγμές που με πήραν από το χέρι και μου γνώρισαν οι ίδιοι μεγάλη ζωγραφική τέχνη. Και δεν αναφέρομαι μοναχά στη δική τους. Ο Μποκόρος μού γνώρισε τη ζωγραφική του Παπανικολάου. Ο Χρήστος ήταν που με πήγε στον Κώστα και μου έδειξε το «Χωράφι με τις ελιές», ένα έργο στο ξεκίνημα του Παπανικολάου, ένα έργο που, παρά τα χρόνια του, έχει τόση φρεσκάδα!

Τα τελευταία χρόνια ακολουθείτε μια εξωστρεφή προβολή της συλλογής, κάνοντάς τη γνωστή στα μουσεία μας και σε μεγάλα ιδρύματα στο εξωτερικό.

Αυτή είναι και η φιλοδοξία μου. Να τα δείξω όλα αυτά στο εξωτερικό, στην καρδιά του μοντέρνου. Πιστεύω ότι μπορούν να σταθούν και να αποκαλύψουν τί γίνεται στην Ελλάδα. Με αυτά λοιπόν, που εγώ έχω, προσπαθώ άφοβα να δείξω ότι η Ελλάδα αρθρώνει και σήμερα λόγο πολιτισμού. Η αίσθησή μου είναι ότι θ' ακολουθήσουν κι άλλοι.

Πότε «αποχωρίζεστε» ένα έργο;

Εκείνο που μπορώ να πω είναι ότι από τον πρώτο πίνακα που πήρα (τον «Κυπρίνο» του Χρήστου Μποκόρου) μέχρι σήμερα δεν έχω πουλήσει έργο. Εκτός βέβαια, από ελάχιστα έργα που τα έχω δωρίσει σε αγαπημένους φίλους. Από την άλλη μεριά, μου έχουν ζητήσει έργα και μάλιστα με ιδιαίτερη επιμονή. Ένας καθηγητής μάλιστα από το Πολυτεχνείο της Πάτρας μου έδινε υπογεγραμμένη επιταγή για να τη συμπληρώσω με το ποσό που ήθελα, προκειμένου να πάρει τη «Νέκυια». Το γεγονός πάντως ότι τους έχω «κρατήσει» όλους σημαίνει ότι αντιπροσωπεύουν τουλάχιστον τη συγκίνηση της στιγμής, όταν τους επέλεξα. Τη συγκίνηση αυτή εξακολουθώ να την κρατώ ζωντανή από το πρώτο μου έργο, τον «Κυπρίνο». Θυμάμαι

πώς τους είδα, ποια σκέψη κυριάρχησε και γιατί είπα ναι! Μπορεί να μη θυμηθώ αμέσως το όνομα του καλλιτέχνη, ειδικά των νεότερων δημιουργών, αλλά μπορώ να ανασύρω τη στιγμή όταν πρωτοαντικρίζω τα έργα.

...Από τον πρώτο πίνακα που πήρα μέχρι σήμερα δεν έχω πουλήσει έργο. Εκτός βέβαια, από ελάχιστα έργα που τα έχω δωρίσει σε αγαπημένους φίλους. Το γεγονός πάντως ότι τους έχω «κρατήσει» όλους σημαίνει ότι αντιπροσωπεύουν τουλάχιστον τη συγκίνηση της στιγμής, όταν τους επέλεξα.

ζωγράφοι, όταν επισκέπτομαι τα εργαστήριά τους, γυρίζουν κάποια έργα τους, είτε γιατί δεν είναι τελειωμένα, είτε και γιατί δεν θέλουν να τα δείξουν, τέλος πάντων για λόγους που δεν θεωρώ προσβλητικούς. Αυτό με τον Χρήστο δεν συμβαίνει ποτέ! Τα έχει πάντοτε ανοιχτά. Εκείνη την ώρα, λοιπόν, τακτοποιεί έναν πίνακα, μεγάλο σε διάσταση. Με την άνεση που έχω στο εργαστήρι του, πλησιάζω, τον γυρίζω και βλέπω το ολόσωμο πορτρέτο ενός άνδρα. Ένας άνδρας που βγαίνει από το σκοτάδι στο φως. Ένας πολύ όμορφος πίνακας, στ' αλήθεια, εντυπωσιακά φτιαγμένος! Χωρίς να μου πει το όνομα του απεικονιζόμενου και χωρίς εγώ να γνωρίζω τη μορφή του, του ζήτησα το έργο. «Δεν μ' ενδιαφέρει το πρόσωπο, εμένα μ' ενδιαφέρει το έργο» κι έτσι έφυγα με τον πίνακα. Οχτώ μήνες μετά, είχα επισκέπτη στο εξοχικό μου στις

Σπέτσες, τον Κώστα Καρατζά. Βλέπει τον πίνακα και μου λέει: «Τι γυρεύει εδώ ο Πορταλάκης;» (ενν. τον γνωστό συλλέκτη Ζαχαρία Πορταλάκη). Αυτό συνέβη το 1985.

Μετά από τόσα χρόνια, όταν αποκτάτε ένα έργο, έχετε το ίδιο αίσθημα, όπως στο ξεκίνημα;

Και τώρα ακόμη, συνεχίζω τη συλλογή, όπως ακριβώς ξεκίνησα. Όταν κάποια στιγμή έφτασε στα χέρια μου ένα έργο του Μπιτσάκη, με τρέλανε. Νόμιζα ότι μου μιλούσε ο πίνακας! Αφού λοιπόν, πήρα το έργο, την επόμενη μέρα σκέφτηκα να έρθω σ' επαφή μαζί του. Πήρα τον δρόμο για τα Εξάρχεια κι έφυγα από το σπίτι του με δέκα έργα. Δεν μπορώ να κάνω κράτει!

Πάντοτε μέσα μου λέω «μη δώσεις ποτέ παραγγελία, άσε να 'ρθει η συγκίνηση σαν γροθιά!» Είμαι και τυχερός γιατί παραγγελίες άλλων, που δεν τις θέλουν, πέφτουν σε μένα. Είχε φτιάξει ο Μποκόρος μια ελληνική σημαία, όπου το περίγραμμα του τελειώματος του έργου έχει τερτσέτι. Ο Δήμος Μεσολογγίου τού το είχε παραγγείλει για το Δημαρχείο, αλλά τελικά δεν το πήραν. Έτσι, βρέθηκε στα δικά μου χέρια.

Όταν πηγαίνω ν' αγοράσω ένα έργο, είμαι πάντοτε μόνος. Είναι ένα μίλημα, ένα δόσιμο, στο οποίο δεν χωράει άλλος. Σε καμιά περίπτωση δεν παίζω με τα φτερά της γκαλερί. Επίσης, δεν αγοράζω από δημοπρασίες.

**Πιστεύω στη δημιουργία.
Πρέπει να επέρχονται αλλαγές
στον εξωτερικό κόσμο, να κάνουμε
πράγματα που θα μας ξεπερνάνε.
Τότε θα έχει νόημα αυτό που κάναμε,
γιατί θα έχει δημιουργία, θα έχει
κομμάτι αγάπης, αλλά και θάρρους.**

Πώς βλέπετε το μέλλον της «Αρκαδίας»;

Η αίσθησή μου είναι ότι η κόρη μου θα συνεχίσει αυτό που κάνω. Αν, για κάποιο λόγο, αυτό δεν γίνει, η κατά προορισμό κίνηση θα είναι να χαριστεί από την καρδιά μας και, ενδεχομένως, η συλλογή θα πάει στο Μπενάκη. Κι αυτό το λέω για τη ματαιοδοξία μου. Θα 'θελα δηλαδή, τα έργα μου να φαίνονται και να μην καταλήξουν σε μια αποθήκη. Η Πινακοθήκη δεν αντέχει!

Πιστεύω στη δημιουργία. Πρέπει να επέρχονται αλλαγές στον εξωτερικό κόσμο, να κάνουμε πράγματα που θα μας ξεπερνάνε. Τότε θα έχει νόημα αυτό που κάναμε, γιατί θα έχει δημιουργία, θα έχει κομμάτι αγάπης, αλλά και θάρρους. Έχω τη βεβαιότητα ότι αυτοί οι δημιουργοί καλύπτουν με το έργο τους μίαν ιστορική περίοδο κι έχει αξία αυτή η περίοδος να διαφυλαχθεί.